

12. заседание

Петък, 21 ноември 1924 година

(Открито отъ председателя д-ръ Т. Кулевъ, въ 16 ч. 15 м.)

Председателъ: (Звъни) Моля г. секретаря да провѣри по списъка присѣтствуващитѣ г. г. народни представители.

Секретарь Т. Кожухаровъ (д. сг): (Прочита списъка. Отъ заседанието сѣ отсъствуваха следнитѣ народни представители: Атанасовъ Никола, Баевъ Христо, Бояджиевъ Хасанъ Ефенди, Велиновъ Тончо, Георгиевъ Додю, Геровъ д-ръ Борисъ, Гочевъ Стефанъ, Джидровъ д-ръ Петъръ, Димитровъ Парашкевъ, Домузчиевъ Василь, Дончевъ Георги, Кабакчиевъ Христо, Лѣкарски Иванъ, Маждраковъ Тодоръ, Марковъ Михо, Милановъ д-ръ Кънчо, Миновъ Петъръ, Мушановъ Никола, Недѣлковъ Лачо Илчевъ, Нейчевъ Адамъ, Николовъ Ангелъ, Петрини Николай, Петровъ Къйчо, Пехливановъ Костадинъ Колевъ, Пиронковъ Александъръ, Поповъ Георги, Продавовъ Господинъ, Пъдаревъ Костадинъ, Славейковъ Христо, Статевъ Христо, Стефановъ Петъръ, Стойчевъ Пендю, Такевъ д-ръ Владимиръ, Тарашмановъ Никола, Терзиевъ Иванъ, Тотковъ Бончо, Урумовъ Апостолъ, Хаджиевъ Никола, Харизановъ Иванъ, Черневъ Христо, Чешмеджиевъ Григоръ, Чолаковъ Стефанъ, Юртовъ Георги и Яламовъ д-ръ Георги)

Председателъ: (Звъни) Г. г. народни представители! Присѣтствуватъ 130 души. Значи, има нужното споредъ правилника число присѣтствуващи за откриване на заседанието.

Обявявамъ заседанието за открито.

Преди да пристѣпимъ къмъ дневния редъ, има да направя нѣкои съобщения, на първо мѣсто за отпускиѣ, които сѣмъ далъ на нѣкои народни представители по важни домашни причини, а именно:

На г. Петъръ Пенчевъ — 2 дни;

На г. Недѣлко Топаловъ — 4 дни;

На г. Ангелъ Вълчевъ — 3 дни;

На г. д-ръ Кънчо Милановъ — 2 дни.

Въ бюрото на Народното събрание е поставило питане отъ народния представителъ г. Хараламби Стояновъ до г. министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве, въ което, като излага нѣкои факти относно това, че нѣкои граждани при разпитъ били изтезавани въ полицейскитѣ участъци, пита г. министра: първо, известни ли му сѣ вѣнчки тия факти и какви мѣрки мисли да вземе за запазване живота и здравето на гражданитѣ, които подпадатъ подъ „грнжитѣ“ на органиѣтѣ му, и второ, не мисли ли, че тоя начинъ на „престараване“ на органиѣтѣ му не води къмъ помиренне, за което правителството споменува и въ отговора на тронното слово?

Това питане ще бѣде съобщено на надлежния министъръ съ молба да отговори въ едно отъ идущитѣ заседания.

Пристѣпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ — продължение разискванията по проекта за отговоръ на тронното слово.

Има думата г. министърътъ на външнитѣ работи и на изповѣданията.

Министъръ Х. Калфовъ: Г. г. народни представители! Считаю, че ми се налага дълга, по случай дебатитѣ по отговора на тронното слово, да ви дамъ освѣтление по външната политика на правителството. Азъ досега не сѣмъ пропускалъ да освѣтлявамъ народното представителство било въ парламентарната комисия по Министерството на външнитѣ работи и на изповѣданията, било въ пленума, всѣкога, когато нѣкой важенъ въпросъ отъ международенъ характеръ е спиралъ вниманието на нашето обществено мнение, и затова днесъ нѣщо особено не ще чуете отъ мене.

На обидитѣ или неоснователнитѣ обвинения, които било въ изборни речи, било въ колонитѣ на вестникитѣ изд. отъ

висотата на свещената за свободата трибуна се казаха по външното положение на страната, азъ не ще отговарямъ, нито ще защитавамъ кабинета, въ който имамъ честта да се числя, а още по-малко ще защитавамъ себе си или дейността на Министерството на външнитѣ работи и Комисарството, за които отговарямъ. Не, Служейки на истината, на дълга къмъ родината, съзнавайки дълбоко тежкитѣ отговорности, които този постъ налага, азъ ще дамъ само едно обективно пазожение предъ представителитѣ на народа за нашето външно положение.

Външната политика, г. г. народни представители, на България е въ зависимостъ отъ договора, тежкия договоръ за миръ, който ние трѣбваше да подпишемъ накрая на нещастната за насъ война. Този договоръ пазожли на България помежду другото и много тежки финансови клаузи. Първата и най-важна отъ тѣхъ, това е репарационниятъ дългъ, както ви е добре известно, отъ 2.250.000.000 л. златни франка, платими въ 37 години, съ 5% годишна лихва, което отговаря на единъ анюитетъ отъ 134 милиона златни франка годишно. Следъ това следватъ: оккупационнитѣ разходи, обезщетение имотитѣ, правата и интереситѣ на подданиитѣ на съюзнитѣ и сдружени сили по чл. 177 отъ договора, предаване на нашитѣ съседни значителни количества добитъкъ, въглища и други материали.

При тежката стопанска и финансова криза, въ която се намеря България, следъ приключването на войната, ней бѣ невъзможно да изпълни вѣнчки тия огромни финансови тежести, които далечъ надминаватъ нейната финансова и стопанска мощь. На България предстоеше да избере да трѣгне по единъ отъ следнитѣ два пътника: или да започне доаяното изпълнение на мирния договоръ въ границитѣ на възможното, като се стреми да ограничи растежа на финансовата криза и се спаси отъ окончателно финансово и стопанско разорение, или, отчаяна отъ тежкия миренъ договоръ, препълненъ съ всевъзможни политически, финансови и стопански тежести, да остави да се стигне до пълненъ финансовъ крахъ, съпроводенъ съ твърде тежко стопанско положение и последванъ отъ вѣнчнитѣ финансови контролѣ. България избра първия пътъ. Тя залочна изпълнението на мирния договоръ, съ надежда, че нейната доаяност и добра воля ще бѣдатъ справедливо оценени отъ заинтересованитѣ правителства и компетентнитѣ органи по прилагането на мирния договоръ и че ней ще се направятъ вѣнчки възможни и допустими отъ мирния договоръ улеснения, за да може тя едновременно съ изпълнението на мирния договоръ да заздрави постепенно силно разстроениѣ си финанси и възстанови силно пострадалото си стопанство.

България трѣгна по пътя на споразуменията. Най-напредъ българското правителство сключи споразумение съ Междусъюзническата комисия въ София за едно облекчено изплащане на репарационния дългъ. Споредъ това споразумение, както ви е известно, г. г. народни представители, репарационниятъ дългъ отъ 2.250.000.000 златни франка се раздѣля на две части: часть А, на сума 550.000.000 златни франка, платими въ срокъ 60 години, и съ 5% годишна лихва, по не съ равни анюитети, понеже това бѣше невъзможно да бѣде понесено отъ нашитѣ финанси, а съ постепенно нарастватъ на 6, 7, 8, 9, 10.000.000, 20.000.000, 32.895.336 и 43.395.336 златни франка; и часть В — остатъкътъ, за чието изплащане ще се преговаря следъ 30 години.

На 14 априлъ 1923 г. българското правителство сключи договоръ, одобренъ отъ Народното събрание на 4 юний 1924 г., съ представителитѣ на френското и белгийското

правителства, към който договорът впоследствие се присъедини и италианското правителство, за едно разсрочено изплащане дълговетъ на държавата към съгласенски подданици, произтичащи от постановленията на чл. 177 на Нийонския договор, които сж вече установени или ще се установят било съ решение на смѣсенитѣ арбитражни комисии, било по доброволно съгласие. Споредъ този договор, изплащането на тия дългове ще стане въ срокъ отъ 30 години съ анюитетъ $6\frac{1}{2}\%$ отъ общата дължина сума, включващъ въ себе си лихвата и погашението на дълга, както и разноситѣ на амортизационната каса.

На 28 мартъ 1924 г. правителството сключи споразумение съ Междусъюзническата комисия въ София за изплащане на окупационнитѣ разноси, предвидени въ чл. 133 на Нийонския договор. Споредъ това споразумение България се задължи да заплати една форфетерна сума за окупационни разходи отъ 25 милиона златни франка, платими въ срокъ отъ 10 години съ 5% годишна лихва. Тукъ нѣма частъ В, каквато има въ споразумението за репарациитѣ.

Съ тия споразумения и други по-маловажни, които не споменавамъ тукъ, постигнати съ твърде голѣми усилия, се е делило да се намалятъ до възможния минимумъ тежкитѣ и изскуеми въ кратъкъ срокъ финансови тежести, наложени ни отъ Нийонския договор, за да може, като се поематъ задължения ненадминаващи платежната способностъ на България, да се спаси страната отъ финансовъ банкрутъ и пълно стопанско разстройство.

Правителството, като признава направенитѣ отстъпки и улеснения на България, се надѣва, че тѣ ще бждатъ последвани все въ границитѣ на мирния договоръ и отъ други по-нататъшни, защото ние нито за минута не можемъ да допуснемъ, че великитѣ сили, отъ които зависи дължуването и изпълнението на този договор, нѣма да оневятъ както подобава усилията ни и могатъ да оставятъ нашия народъ, който е единъ елементъ на мира и културния напредѣкъ на близкия изтокъ, да се разколебае въ тѣхната справедливостъ.

България все съ сѣщия духъ на доляностъ и миролюбие се зае съ уреждането и на другитѣ въпроси свързани съ мирния договоръ и съ ликвидацията на войната. Не по наша вина, обаче, всичкитѣ още не сж разрешени, и за тая целъ ние преговаряме съ нѣкои отъ съседнитѣ държави и великитѣ сили. Правителството се надѣва, че тия преговори, които се водятъ въ най-приятелски духъ, ще могатъ въ скоро време да увенчаятъ съ резултати, които ще държатъ смѣтка за интереситѣ и за достойнството, както на другитѣ държави, така и на България.

Г. г. народни представители! Избраниятъ пжтъ отъ България — и по който тя неуклонно върви — е труденъ и съпроводенъ съ голѣми лишения и страдания и за безъ това многострадания ни народъ. Ето защо азъ не се оудивямъ, когато чувамъ нетърпеливи гласове да представятъ положението на страната ни въ още по-черни краски, отколкото е въ действителностъ и да завиждатъ на други нѣкои победени държави.

Нѣмамъ намѣреніето да сравнявамъ положението на нашата страна съ това на други, на които като че ли завиждатъ нѣкои наши политични и общественици, но нека ми бжде позволено само да констатирамъ, че при всичкитѣ тежести, съ които сме обременени, ние поне успѣхме да запазимъ ненакърненъ суверенитета на държавата и нейната стопанска и финансова независимостъ, когато другаде тежкитятъ контролъ на чуждестранни комисари се простира върху цѣлата държава и неумолно надзирава и най-малкитѣ прояви на живота ѝ. Заради това азъ продължавамъ да мисля, че сравненията, които нѣкои се опитватъ да правятъ, не сж въ наша вреда и че пътятъ, по който вървимъ и ще трѣбва да вървимъ, е единствениятъ, който ще създаде едно по-щастливо бъдеще на нашия миролюбивъ и трудолюбивъ народъ.

Г. г. народни представители! Европа, пжкъ и цѣлниятъ свѣтъ сж измѣчени отъ дългата и изтощителна война и жадуватъ за миръ. За миръ, за справедливъ миръ жадува и България и той е основата на нашата външна политика. Тая наша политика се справедливо цени навсѣкжде и азъ имамъ радостта лично да се убедя въ това презъ време на недавнашното ми пребиваване въ странство.

Въ Женева, дето имамъ честта да представлявамъ заедно съ нанитѣ колеги г. г. Маджаровъ и Даналовъ стечеството ни на петото годишно събрание на Обществото на народитѣ, азъ можахъ да констатирамъ почитта и довърнето, на които се радва България. Въ многобройнитѣ разговори, които имамъ съ ръководнитѣ фактори на ца-

питѣ съседни и други европейски и презморски държави, азъ чухъ най-ласкави отзиви за народа ни и най-ободрителни думи за усилията на правителството и Парламента, да направятъ отъ България една съвременна и демократическа държава.

Слѣшитѣ насърчения азъ чухъ и въ Парижъ и въ Римъ. Ръководящитѣ личности на тия две голѣми европейски демокрации бѣха единодушни въ преценкитѣ си за България и за следваната отъ правителството политика на миръ и обществена солидарностъ.

Политическата криза въ Англия ми попречи да се отзова на любезната покана на г. Макдоналдъ да отида и въ Лондонъ, но въ нѣколко срещи, които имамъ въ Женева съ бившия английски премиеръ и другитѣ членове на Великобританската делегация, азъ чухъ сѣщитѣ преценки за българската политика.

Тая наша политика ни позволи да постигнемъ важни практически резултати за запазване сигурността на страната, и азъ твърдо вѣрвамъ, че продължаването ѝ и въ бъдеще нѣма да захъснѣ да ни осигури нови ценни придобивки.

Г. г. народни представители! Това всеобщо желание за миръ създаде и историческия документъ, който се прие тази есенъ отъ Обществото на народитѣ и който има за целъ, ако не да премахне завнаги войната, като средство за разрешението на международнитѣ спорове, то поне да намали до минимумъ въроятноститѣ за бъдещи въоръжени стълкновения. Българската делегация, чувствувайки, че изразява волята и желанията на цѣлата страна, прие съ готовностъ протокола за миролюбивото разрешение на международнитѣ спорове, който съчетава въ едно хармонично цѣло идентъ за задължителния арбитражъ, държавната сигурностъ и разоръжаването. Ние, които още преди четири години приехме арбитража като средство за разрешението на международнитѣ спорове, виждаме въ този протоколъ едно одобрение и насърчение на следваната отъ България политика. Правителството се надѣва, че проектираната за презъ идущия месецъ юний конференция за разоръжаването ще се състои на опредѣлената дата, за да се изпълни най-сетне обещанието, което мирнитѣ договори дадоха на човѣчеството, но което, за жалостъ, остана и до днесъ, ако изключимъ нашата и нѣкои други държави, неизпълнено.

Г. г. народни представители! Друго едно благородно дѣло се извърши тази есенъ въ Женева, което може да бжде началото на една нова ера въ отношенията между балканскитѣ държави. Това сж протоколитѣ, които ние и Гърция подписахме на 29 септември съ Обществото на народитѣ.

Още миналата година, по времето на годишното събрание на Обществото на народитѣ, ние повдигнахме въпроса за едно практическо приложение на осветенитѣ отъ мирнитѣ договори права на малцинствата. Независащи отъ нашата воля причини ни попречиха да го постигнемъ тогава. Правителството, обаче, не престана въ усилията си, като резултатъ отъ които се яви между другото и обиколката на началника на секцията за малцинствата въ секретарията на Обществото на народитѣ г. Колбанъ въ разнитѣ балкански столици и щастливото застъпничество на бележития професоръ въ Оксфордския университетъ г. Мърей. И най-сетне тая година ние сме щастливи, че можахме да постигнемъ цѣрвия резултатъ.

Двата идентични протокола натоварватъ г. г. Корфъ и де Рооверъ, двамата неутрални членове на Смѣсената комисия по гръцко-българското изселване въ качеството на специални представители на Обществото на народитѣ, да улесняватъ правителствата въ прилагането на клаузитѣ за малцинствата въ полза на българитѣ, живѣещи въ Гърция и гърцитѣ, живѣещи въ България.

Съгласно тия актове, г. г. Корфъ и де Рооверъ ще посочватъ мѣрнитѣ, които трѣбва да се взематъ за бързо прилагане постановленията на Нийонския и Севърския договори досежно третирането на малцинствата. Съ тая целъ тѣ ще установятъ, чрезъ анкета на мѣстата, служитѣ на съответнитѣ малцинства въ национално отношение и по-специално въ областта на църквитѣ и училищата. Тѣ ще събиратъ всички сведения полезни за изпълнението на възложената имъ мисия. Българскиятъ делегатъ въ Смѣсената комисия ще улеснява тѣхната задача въ България, а гръцкиятъ делегатъ — въ Гърция, за която целъ тѣ ще получаватъ пълномощия отъ правителствата си. Същевременно на г. г. Корфъ и де Рооверъ се признава правото да получаватъ индивидуални и колективни петиции отъ лицата, принадлежащи на малцинствата, които считатъ при-

ната си накарвени, и ще дават мнението си по разрешението, което трябва да се даде на повдигнатият съгласно въпроси, съгласно постановленията на договоритѣ. Предвидено е изрично, че тази процедура не измѣнява въ нищо процедурата, установена отъ Съвета на обществото на народитѣ до сега не петициитѣ на малцинствата, която остава створена за недоволнитѣ, както и досега. Трѣбва да забележа сѣщо, че г. г. Корфъ и де Роверъ се задължаватъ да представятъ всѣки шестъ месеца подробни рапорти по действителността си въ изпълнение на Женевскитѣ протоколи предъ Обществото на народитѣ, подъ гаранцията на което сѣ поставени договоритѣ за малцинствата.

По такъв начинъ се създава единъ органъ за прилагането на тия договори въ България и Гърция. Не се съмняваме, че той органъ ще отговаря на предназначението си. Опитността, добрата воля и благороднитѣ чувства на г. г. Корфъ и де Роверъ, както и цялата безпристрастностъ, за която сѣ дали доказателства презъ досегашната си дейностъ въ Смѣсената комисия, сѣ залогъ, че тѣ ще употребятъ всички усилия, за да изпълнятъ нововъзложената имъ мисия и че ще постигнатъ резултати настѣпни както за поддържане на вѣрбата въ едно справедливо прилагане на договоритѣ, така и за добритѣ отношения между България и Гърция, които ние желаемъ да видимъ всѣки денъ по-сърдечни.

Сждбата е опредѣлила, щото на Балканския полуостровъ, повече отколкото всѣкъде другаде, държавитѣ да не сѣ изгубило еднородни. Това положение създава естествено не малко трудности, но искреното приложение на клаузитѣ за малцинствата е отъ естество да ги премахва. Българското правителство въ всѣки случай ще направи и този пътъ охотно всичко, зависящо отъ него, за да улесни разрешението на тая благородна задача. Съ това то смѣта, че ще допринесе къмъ дѣлото на мира и правдата.

Г. г. народни представители! Приложението на клаузитѣ за малцинствата може да разреши и другъ единъ въпросъ, който винаги е занимавалъ нашето обществено мнение, но който напоследъкъ се слага въ особено остра форма.

Както ви е известно, България, заедно съ мирния договоръ, биде принудена да подпише и конвенцията по гръцко-българското изселване, което е предвидено въ чл. 56 отъ Ньойския договоръ. Текстътъ ѝ обаче се съобщи на българската делегация за мира само три дена преди датата, опредѣлена за подписването на договора. Българската делегация бѣше принудена, прочее, да я подпише, безъ да има време да я проучи и да направи възраженията си по нея. Приложение къмъ договора за миръ, тя съставя нераздѣлна частъ отъ него.

Тая конвенция налага на България и Гърция известни жертви въ полза на ония членове отъ съответнитѣ малцинства, които пожелаятъ да се изселятъ. Но същевременно тя съставя едно покровителство на тия малцинства, като предвижда изрично, че изселванетоъ трѣбва да е доброволно и като поставя упражняването на свободната воля подъ гаранцията на една смѣсена комисия, въ която болшинството се състои отъ двама неутрални членове, назначени отъ Обществото на народитѣ.

Старанията на правителството сѣ били насочени да се даде на тая конвенция едно правилно прилагане, като се осигурятъ на малцинствата условия, които да имъ позволятъ да направятъ свободенъ изборъ между правото да останатъ въ родната си страна, като се ползватъ отъ всѣки права на гражданинъ и човѣка, или да се изселятъ въ страната, къмъ която принадлежатъ етнически. Тия условия не могатъ да съществуваатъ, ако правата, предвидени въ договора за малцинствата, не се прилагатъ. Затова българското правителство е винаги поддържало, че правилното прилагане на конвенцията изисква то да става едновременно съ прилагането на всички клаузи за покровителство на малцинствата. Още презъ декемврий 1920 г., когато почна работата на комисията въ Женева, тая теза бѣ изложена отъ българския делегатъ, но тогава международното положение бѣ таково, че гласътъ на България не се чу, колкото искането ѝ да бѣ основателно. Голѣми усилия трѣбваше да се положатъ, за да се влѣзе въ посочения отъ насъ пътъ. Женевскитѣ протоколи за прилагане договоритѣ за покровителство на малцинствата сѣ първия етапъ по този пътъ.

За съжаление тая придобивка на правото и обществената съвестъ иде, когато конвенцията е получила вече широко приложение. Споредъ статистикитѣ на Смѣсената комисия отъ деня, въ който почна прилагането на конвен-

цията, до 31 октомврий т. г. сѣ подадени 13.035 декларации за изселване отъ страна на българи, живущи въ Гърция, отнасящи се до около 36.923 души, отъ които 24.816 отъ Македония, 12.107 отъ Тракия. Отъ тия кандидати-емигранти българи до 31 октомврий сѣ се изселили по конвенцията 17.785 души отъ Македония и около 8.716 отъ Тракия. Около 10.000 българи, фигуриращи въ подаденитѣ декларации, не сѣ се изселили досега. Срещу тия числа имаме: до 31 октомврий 6.136 декларации за изселване, подадени отъ страна на гърци, живущи въ България, отнасящи се до 17.624 души, отъ които 7.880 изселени и 9.744 души неизселени досега.

Точната цифра на лицата, които ще се изселятъ по конвенцията било отъ България, било отъ Гърция, ще може да се установи само следъ 31 декемврий, защото до тая дата е продѣленъ срокътъ за подаване на декларации, както и за оттегляването на подаденитѣ вече такива.

Вѣрваме, че числото на бъдащитѣ изселници нѣма да бѣде голѣмо. Това е желателно преди всичко отъ човѣколюбива гледна точка, защото положението на по-голѣмата частъ отъ българитѣ, които принждатъ, е окаяно. При все че тѣ сѣ донесли съ себе си една сума отъ около 132 милиона лева, тѣ се нуждаятъ отъ подкрѣпа, защото въ тая сума, която съставя икономитѣ или стойността на добитѣка на една частъ отъ преселницитѣ, не всички участвуватъ еднакво и може смело да се каже, че най-малко $\frac{2}{3}$ отъ изселницитѣ иматъ нужда отъ издрѣжка още при преминаването на границата. Една отъ голѣмитѣ грижи на правителството е: при толкова голѣмитѣ финансови тежести, които мирниятъ договоръ наложи на България, да намѣри средства, за да се притече на помощъ и на тия нещастници, които напушатъ съ горестъ роднитѣ си огнища, не за да подобрятъ материално положението си, но защото условията, въ които сѣ поставени тамъ, правятъ почти невъзможно по-нататъшното имъ оставане. Мога да ви известя, г. г. народни представители, че днесъ замѣнаватъ двамата делегати на Обществото на народитѣ, г. г. Корфъ и де Роверъ, за Атина, следъ като у насъ пребиваваха единъ месецъ въ грижливни трудове да се ориентиратъ и отидатъ въ Атина, за да извършатъ сѣщото и въ Гърция въроятно пакъ въ продължение на месецъ, въ което време ще могатъ да се спратъ на онзи планъ, който ще трѣбва да бѣде приетъ отъ дветѣ правителства за приложението на най-важнитѣ права, които се гарантиратъ на меншествата и отъ които ще трѣбва да се почне съ реализирането на този протоколъ.

Г. г. народни представители! Тая е външната политика на правителството и азъ се лаская да вѣрвамъ, че тя е такава и на цялата български народъ. Искрено миролюбива, почитаща международнитѣ си задължения, тя си поставя малко, но практически цели за постигане. Тѣ сѣ: поддържането на приятелски връзки съ всички държави, голѣми или малки, близки или далечни, спечелването на всички възможни облекчения отъ финансовъ, стопански и воененъ характеръ и осигуряването на нашитѣ сънародници вънъ отъ предѣлитѣ на царството правата, които сѣ имъ признати отъ самитѣ мирни договори. Почти всички тия въпроси сѣ и общоевропейски въпроси. Въ това именно обстоятелство, което не бива никога да изпущаме изъ предъ видъ, се крие може-би и причината за бавното имъ разрешение, но то именно ме кара да вѣрвамъ, че тѣ не могатъ да бѣдатъ никога пренебрегнати и забравени и че нашиятъ народъ, въпреки всички трудности, бавно но сигурно ще може съ възстановени сили да изгради държавата ни, въ която всички български граждани ще заживѣятъ единъ миренъ, спокоенъ, творчески и щастливъ животъ. (Ръкоплѣскания отъ говорителитѣ)

Председателъ: Има думата г. министъръ-председателъ.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Г. г. народни представители! Съ задоволство трѣбва да констатирамъ, че въ тая сесия дебатитѣ по отговора на тронното слово се водиха съ едно достойнство, каквото българскитѣ Парламентъ по-рано рѣдко познаваше. Всички въпроси бидоха третиранни спокойно, обективно и отъ висотата, на която трѣбва да застане държавникътъ. Разбира се, имаше тукъ-тамъ и малки изключения, които ни пренесоха въ недалнашното минало, когато българскитѣ Парламентъ е билъ свидетелъ на голѣми бури, на голѣми вълнения, за да не употребя по-лоша дума, при дебатитѣ по отговора на тронното слово.

Намъ, на правителството, ни се направи упрекътъ, че не сме изгубили предварително съ едно изложение на на-

нашата политика. Този упрекъ би билъ основателенъ, ако бѣше изправенъ миналата година, когато правителството не се яви за пръвъ пътъ предъ Парламента и когато ние, нови хора, още не бѣхме познати и, следователно, трѣбваше да излъземъ съ едно експозе, за да представимъ нашата политика. Но когато ние имаме единъ животъ отъ близо 18 месеца, ми се струва, че предметъ на разискванията трѣбваше да бѣдатъ дѣлата, политиката на правителството презъ този изминалъ периодъ. Намъ се направи дори и упрекътъ, че сме нарушили чл. 133 отъ конституцията, като не сме упоменали изрично законопроектитѣ, които ще бѣдатъ подложени на вашето обсъждане. Ние посочихме онѣзи области отъ стопанския и общественъ животъ, къмъ които ще бѣде насочена и законодателната деятелностъ на втората сесия на настоящето Народно събрание.

Съ какво се характеризира тонътъ на тронното слово? Така захванаха дебатитѣ и намъ биде направена бележката, че ние сме оптимисти, че въ отговора на тронното слово, както и въ самото тронно слово, дѣла единъ неоправданъ, а може-би и неоснователенъ оптимизъмъ. Ние си приписваме заслугата, че сме омилотворили страната, ние си приписваме заслугата, че сме спечелили симпатитѣ както на нашитѣ съседи, така и на великитѣ сили. Въ самостноста това не отговаряло на действителността. „Не можемъ да бѣдемъ оптимисти“, провиква се тукъ единъ ораторъ, „когато страната кипи въ вътрешни борби, когато гражданскитѣ свободи не сж възстановени и когато въ държавата вилпѣятъ разбойнически банди“, които банди се сравнявахъ съ некогашиитѣ революционни чети, воюващи за свободата на България. „Не можемъ да бѣдемъ оптимисти“, казваше другъ ораторъ отъ крайната левица, „защото политиката на правителството е подъ знака на единъ повсемѣстенъ тероръ, защото политиката на правителството е подъ знака на потъпкани граждански свободи; нѣма граждански свободи“, казваше той; „върху венчикитѣ проявления, върху венчикитѣ опити, които се правятъ, за да се прояви свободата на гражданина, правителството стоварва своя тежкъ и бруталенъ юмрукъ на властѣта. Печатътъ не е свободенъ“. И се позоваваха тукъ нѣкои на брошурата, вдъхновена отъ бразилския патешественикъ г. Омерчевски, „Ступеното перо“ — една брошура, вдъхновена и написана отъ този господинъ, който самъ навремето си упражняваше най-черната цензура, какъто помни българскитѣ печать. „Тиранията продължава“, провикваше се други, „и ако тя продължава, да не ви е чудно, че България ще дойде пакъ до положението преди 9 юний. Правителството“, твърдѣше трети, „не се занимава съ нищо друго, освенъ да си направи своя партия, еформирова нова партия, да сѣбѣ“, както казваше уважаемиятъ г. Сакъзовъ, „останкитѣ и отпадатѣ на нѣколкото стари партии. И въ тази нова партия“, която ние искаме да създадемъ и която искаме да представлява нова, обновляюща сила, твърдѣше той, „грѣбнакъ образуватъ народничитѣ, опити, които сж представлявани нѣкога, въ миналото, най-консервативното течение въ нашия общественъ животъ“. „Спокойствие нѣма“, така възклишаваха мнозина. „Страната страда отъ една страшна скѣпнота, която изъ дѣнь въ дѣнь разстройва организацията на България и която хвърга градскитѣ и селскитѣ маси въ страшна мизерия“. „Народътъ гладува“, се провикваше другъ и тукъ и вѣтъ по мегданитѣ и улицитѣ. „Финанситѣ на България — и тѣ сж въ още по-печално състояние“. Исква се отъ насъ единъ рационаленъ бюджетъ, бюджетъ безъ дефицити, бюджетъ съ икономии. Страната не е спокойна, защото народътъ страда отъ тежки и непоносими данѣци. Стопанскитѣ животъ е дезорганизиранъ, защото кредитътъ е изчезналъ. Г. Деляновъ твърдѣше, че държавнитѣ банки днесъ обслужватъ не чернотрудовитѣ маси, а само богатитѣ капиталисти, че беднитѣ сж принудени да плащатъ тежки и тежки данѣци — за тѣхъ средства за съществуване нѣма. Кооперативното дѣло — и то било на замиране. Върху насъ тежатъ тежки репарационни и окупационни задължения. Ние сме патоварили неизслужено и неоправдано българската държавна каса съ все нови и нови плащания, каквито сж тия по силата на сръбско-българската конвенция и каквито могатъ да бѣдатъ и тѣзи съ поемане на частъ отъ Dette publique, и най-сетне, каквито задължения могатъ да дадатъ и конвенциитѣ, които тепърва предетоятъ да бѣдатъ сключени съ нѣкои отъ нашитѣ съседи. Всичко това трупя страшни тежести върху държавния бюджетъ. Животътъ е дезорганизиранъ, и ако искате доказателства — сочете четвърти — вижте положението на нацио-

налната валута; ако искате други доказателства, вижте париящата безработица въ земеделската България. Животътъ е несигуренъ, свободитѣ сж потъпкани, гражданството не може да си отидѣне. Доказателства? — Ето ви масата разбойнически банди, които банди не сж отъ юлгарин престѣпници — така ги защишаваха господата отъ крайната лѣвица — а сж отъ борни за свободата — на кого? — на българския народъ. Срещу кого? — Срещу едно правителство, каквото е настоящето.

Ние бидохме обвинени, че правителството нѣма нито стопанска политика, нито единъ общъ политически планъ за заздравяване болната душа на българския народъ. Това е за вътрешната и стопанската политика.

Не по-добре, казваха ни нашитѣ опоненти, стои работата и съ външната политика на правителството. „Напразно ние смѣтате“ — така ни се говорѣше — „че сте спечелили симпатитѣ на великитѣ сили“. И когато г. Малиновъ ни съветваше да излъземъ дори заедно съ държавния глава въ чужбина, за да създадемъ връзки, да се представимъ лично на онѣзи, които днесъ разпореждатъ съ сѣдницитѣ на Европа и на свѣта, единъ отъ ораторитѣ на крайната лѣвица ни змѣтваше: „Кѣде ще вървите, кѣде ще отивате? Васъ никѣде не ви приематъ“. А г. Страшимировъ имѣ дебелоочното да ни каже: „Идете, идете заедно съ вашия царъ, но не се връщайте вече!“ Да, ние ще отидемъ и ще се върнемъ, но когато си дойдемъ тукъ, тогава може би комунизмътъ, а заедно съ него и г. Страшимировъ нѣма да бѣдатъ вече. (Ръкоплѣскания отъ сговорничитѣ)

„Вашата външна политика не е добра, ти не издържа критика, затова защото Малкото съглашение продължава да сѣбѣга обръча около България и България изнемогава; тя е изолирана, тя е изоставена сама на себе си. България и нейното правителство и партията Демократически сговоръ, която стои задъ това правителство — така се твърдѣше — не сж добре гледани въ чужбина. Демократическиятъ сговоръ минава за една реакционна сила. Правителството минава за правителство съзаклятинческо, професорско-генералско, конспиритивно. Демократическиятъ сговоръ е само единъ конгломератъ, който въ всѣки моментъ може да рухне или — както казваше г. Деляновъ — единъ конгломератъ отъ който не се знае какво ще остане, ако утре г. Костурковъ, напр., или г. Малиновъ бѣдатъ повикани въ Двореца“.

Може господата, които се числятъ днесъ въ нашитѣ редове, утре да отидатъ и подъ знамето на г. Малинова, но тѣ никога нѣма да отидатъ подъ знамето на Стамболийски или на Оббовъ или на г. Деляновъ, тѣхнитѣ приятели — въ това нека бѣдатъ сигурни.

„България нѣма приятели, — така се провикваше — „България днесъ е унижена, България днесъ не е призната отъ европейската демокрация. И какви сж вашитѣ успѣхи, какво представляватъ конвенциитѣ, които ние сключихте това лѣто: конвенцията за обезоръжаването, конвенцията за малцинствата?“ Г. Страшимировъ смѣта, че това сж обикновени игри, дипломатически игри въ съвременния буржоазенъ строй безъ всѣкакво значение. Негово право е, най-сетне, и на тия, които живѣятъ съ идеалитѣ на единъ бѣдащъ мъчно осъществимъ свѣтъ, да смѣтатъ, че това не сж резултати, че това не сж успѣхи постигнати съ усилията на едно правителство.

Г. г. народни представители! Въ критиката, която се отпирваше къмъ насъ, съ едно малко изключение, вѣше единъ тонъ на песимизъмъ. Само г. Малиновъ внесе струна, гласъ на оптимизъмъ. Той вѣрва, че България върви къмъ успокоение. Наистина, България върви ли къмъ успокоение, България успокоена ли е? Отъ септември м. г. въ България гражданска война нѣма, бунтове нѣма. Гражданството може да се предаде на миренъ и спокоенъ трудъ. Но при все това, обществото, особено гражданството въ градоветѣ, живѣеше подъ единъ постояненъ страхъ, че всѣга минута могатъ да избухнатъ вълнения или смутове. И насъ ни обвиняваха, обвиняваха правителството, че то си играе съ огъня. Единъ смѣтаха, че ние алармираме и изкуствено разпространяваме слухове за предстоящи вълнения на комунистѣ и дружбаши, за да можемъ да омилостивимъ европейския ареонажъ да ни даде постоянна армия. Когато тая мисълъ се е изпречвала предъ мене, азъ всѣкога съмъ си спомнялъ приказката за тѣжливото овчарче. Ние бихме понаждали въ сѣщото положение, ако продължаваме да лѣжемъ свѣта, че ние сме предъ една измислена опасностъ, че нѣма опасностъ, а тревожимъ свѣта, за да ни даде постоянна армия. Такава игра, такава глупава игра не само настоящето правител-

ство, но, ми се струва, което и да е друго на наше място не би си позволило.

Въпросът за нашата армия е единъ сериозенъ въпросъ. Ние не искаме армия само да се справимъ съ онѣзи господа. (Сочи комунистите!) Ние имаме достатъчно сили. Гражданството отъ градове и села ще върви съ насъ, за да нѣма нужда да преувеличаваме тази опасностъ. Ние искаме армия, за да запазимъ настоящето и бъдещето съществуване на българската държава и на българската нация.

Ние сме алармирали и за друго — за да се направимъ необходими! „Наши Демократическиятъ сговоръ — така ни обвиняватъ поне нашитѣ противници — има единственъ монополъ да води борбата срещу дружбашо-комунистическия революционни опити!“ Ние трѣбвало да преувеличаваме опасността и, плашейки обществото, да го групираме подъ нашето знаме. Опасността е обща, тя не е насочена само срещу Демократическия сговоръ — тя е насочена срещу България, срещу българския народъ, срещу обществения строй; и тази борба ще се води, и въ нея ще участвува не само Демократическиятъ сговоръ, но и всички партии на реда, така както тѣ участваха презъ септемврий, когато трѣбваше да се потуши комунистическия бунтъ.

Комунистите и дружбашитѣ, най-сетне, алармиратъ изкуствено за да държатъ правителството винаги на шрекъ и да поддържатъ духа на своитѣ приятели. Възможно е бихъ приелъ, че тѣ вършатъ тази игра, която е много опасна — най-вече за тѣхъ.

Имаме ли нова опасностъ отъ нови възбуждения тази година?

Г. г. народни представители! Лѣтото и есенята минаха спокойно. Азъ и моитѣ другари отъ кабинета бѣхме убедени, че господата нѣма да подръзнатъ втори пътъ да смутятъ реда. Вѣрвахме това, но ние не можехме да останемъ съ сръгъстени раце и да се поддадемъ на една самоизмама, виждайки тѣхнитѣ приготовления. Тѣ се готвехъ. Готвѣха се за по-добри дни, както тѣ сами казваха и както се говореше и пишеше отъ Москва. Доказателства искате? — Азъ съмъ готовъ винаги да ги дамъ. Имаме маса документи, и ако е нужно може единъ день тукъ да ги разгледаме и да имъ дадемъ съответната преценка. Азъ ще припомня само нѣкои отъ тѣхъ.

Отъ оръжнето, което се откри това лѣто въ Варна — оръжие, което азъ видѣхъ съ собственитѣ си очи — донесено отъ Москва, бѣше заловена само една малка частъ; около 18 тона пистолети, револвери и картечници бѣха потопени въ морето въ момента на залавянето. Друго доказателство — петоркитѣ и тройкитѣ, които се заловиха въ Русенско, Видинско и на много мѣста въ България. Трето доказателство — документитѣ, които ми ги предаде единъ господинъ, въ когото заговори чувството на българинъ, братътъ на г. Косовски. (Ржкопльскания отъ сговориститѣ)

Г. Косовски (з): Нѣмамъ нищо общо съ г. д-р Косовски.

Министър-председател А. Ц. Цанковъ: Добре, приемамъ тая поправка.

К. Пастуховъ (с. д): Искамъ да попитамъ г. министър-председателя, за освѣтление на Народното събрание, какво стана съ заловеното оръжие, какви сж резултатитѣ?

Нѣкой отъ сговориститѣ: Това е другъ въпросъ.

Министър-председател А. Ц. Цанковъ: Г. Пастуховъ! Азъ ще отговоря и на този въпросъ. Добре би било да направите питане.

К. Пастуховъ (с. д): Азъ питамъ г. министра, защото мисля, че Народното събрание може да знае известни работи, които не сж тайна. Важно за насъ е да ни се заяви: води ли се дѣло, и ако има дѣло, какви сж резултатитѣ отъ него.

Министър-председател А. Ц. Цанковъ: Води се, г. Пастуховъ.

К. Пастуховъ (с. д): Азъ това искахъ да разбера.

Министър-председател А. Ц. Цанковъ: Дѣло се води и господата ще бъдатъ дадени подъ съдъ за да получатъ наказанието си.

К. Пастуховъ (с. д): Азъ искамъ да ми се каже отъ официално място какво става. Това питане не го правя за демагогия.

Министър-председател А. Ц. Цанковъ: Други доказателства? — Тѣхната литература, която масово, ежедневно, за да не кажа ежеминутно, се разпространява въ сръдитѣ на българското гражданство, за да се трови неговата душа. Най-сетне, още едно доказателство сж нападенията, които тази есенъ презъ октомврий станаха на западната българска граница. Това сж нападения, организирани отъ тѣхни приятели тамъ, които попробватъ какъ е положението и дали ще могатъ да се промъкнатъ.

Доказателства, че дружбашни и комунисти сж заедно, че тѣ сж недѣлни, е излизането имъ въ последнитѣ избори съ общи листи. Действително, за върване е, че нѣма опасностъ редътъ да бѣде смутенъ наново. Нѣма опасностъ не затова, че тѣ бездействуватъ — не, тѣ работятъ много енергично — но затова, защото властта, правителството денонощно бди и изпльнява своя дългъ съ всичкитѣ рискове, които то е готово да поеме. (Ржкопльскания отъ сговориститѣ)

„Нѣма опасностъ, казва и г. Малиновъ, отъ нови смутове, защото народътъ не вѣрва въ революцията, защото господата получиха единъ жестокъ урокъ презъ септемврий, защото революцията е безъ водачи, тя е обезглавена; едни сж избити — казва той — други въ затворитѣ, трети избѣгаха задъ граница“. Да, българскиятъ народъ не се поддава и не се поддаде на революционната пропаганда; той и въ бъдеще нѣма да се поддаде. И азъ тукъ ще повтора наново признателността на българското правителство къмъ нацията, която запази своето спокойствие и не даде никакво ухо на агитациитѣ, които се правѣха въ сръдата на народа, да вземе оръжието, за да събори своята собствена държава. (Ржкопльскания отъ сговориститѣ)

Жестокъ урокъ получиха. Вѣрно е. И азъ като българинъ и като човѣкъ съжалявамъ, че бѣхме принудени да дадемъ този жестокъ урокъ. Но винаги азъ съмъ заявявалъ: вината не е наша, вината е въ тѣзи, които предизвикаха. Ние употребихме всички усилия, и — както съмъ казвалъ и другъ пътъ — дори паднахме на колене, на молби, да се мирува, за да се запази спокойствието на отечеството. Не бидохме послушани. Кой е кривъ за този урокъ, който се даде на тѣзи господа? Не тѣ ли сами, които ни предизвикаха?

„Водачитѣ на революцията ги нѣма; революцията е обезглавена“. Това не е истина. Вѣрно е, че онѣзи цещастници, които вѣрваха въ бъдещето на революцията, тѣ загинаха достойно, умрѣха като честни войници, но водачитѣ, като Коларовъ и Георги Димитровъ и др., да не ги изброявамъ, Оббовъ, Коста Тодоровъ и пр., тѣ дезертираха и днесъ живеятъ на чужди средства, за да предателствуватъ срещу отечеството си.

Отъ сговориститѣ: Позоръ!

Министър-председател А. Ц. Цанковъ: Революцията не е обезглавена, но ако тѣзи господа се опитатъ отново да смутятъ реда, тѣ ще си получатъ заслуженото наказание. Затова нека бъдатъ сигурни и увѣрени. (Ржкопльскания отъ сговориститѣ)

Имаме ли основание да бждемъ оптимисти? Преувеличенъ ли е тонътъ, както въ оригинала, така и въ отговора на тронното слово? Преувеличаваме ли, или, по-право нека да кажа, дали не е фалшифъ, престоренъ нашиятъ оптимизъмъ? Не, г-да, ние не искаме да вдъхваме въ вашитѣ души нито чувство на оптимизъмъ, нито чувство на несимизъмъ. Ние искаме да ви посочимъ положението таково, каквото е, като ви вдъхнемъ вѣра въ разума на българския народъ и въ силата на властта и правителството, да бжде спокойно българското гражданство, знаейки, че има кой да бди и да се грижи за съдбата на държавата и нацията.

„Да, казва ни се, въ вашата политика дима чувство на оптимизъмъ, но вие нѣмате право да бждете оптимисти, защото спокойствието е привидно или спокойствието въ страната се крѣпи само на безправие, което цари тукъ; то се крѣпи на онзи нечуванъ тероръ, който правителството упражнява съ своята властъ и съ своитѣ органи“. Вие чухте тукъ да се четатъ снѣсци. Г. Димитровъ посочи за станалото въ Балбанаръ, за станалото въ с. Корменско — какъ нѣкой неговъ роднина билъ арестуванъ и после освободенъ, за станалото въ с. Крамолня, еъ

с. Гагала, Русенско, въ с. Шивачево, въ с. Крумово и въ с. Малково и се провикна: „Ужасъ, повсемъстенъ тероръ! Навсякъде вне затварятъ и бие! Гражданството е въ затворитъ и въ участитъ!“ А г. Косовски ви прочете тукъ единъ списъкъ, който той можеше да донесе, ако беше отишълъ при директора на Централния затворъ. (Ръкоплъскания отъ сговориститъ) Какъвъ е този списъкъ? Списъкъ на ятацитъ, които укриватъ разбойническитъ банди. Е, криви ли сме, че тѣзи ятаци сж дружбани и комунисти? Не, тѣ си понасятъ последствията и отговорноститъ, които поематъ по закона за защита на държавата. За всеки единъ отъ тѣхъ министърътъ на вътрешнитъ работи може да даде обяснения, защо е задържанъ, защо е интерниранъ. Тѣ сж задържани и интернирани като ятаци на разбойничитъ, на бандитъ, а не за политически престъпления или вследствие произволи отъ наша страна по време на изборитъ.

„Печатътъ, казватъ тѣ, е подъ страшна цензура. Нѣма свобода на печата“. Г-да! Тѣ издаватъ 10 вестника и говорятъ за липса на свобода на печата! Коя партия отъ буржоазнитъ, отъ тѣзи, задъ които стоятъ голѣмитъ, тежкитъ български капиталисти, издава 10 вестника, цитамъ азъ? Ето вестничитъ, които тѣ издаватъ: „Народно Знаме“, „Оранжево Знаме“, „Наши Дни“, „Нови Дни“, „Земледѣлска Отбрана“, „Народна Победа“, „Народна Защита“, „А. Б. В.“, „Звънаръ“, „Западняска Дума“ и пр и пр.

М. Деляновъ (з): Кажете, кой издава тѣзи вестници? Земледѣлскиятъ съюзъ издава само единъ единственъ вестникъ — „Земледѣлска отбрана“. Той е конфискуванъ досега 30 пжти. Това е истината. Всичко друго е отъ Лукаваго.

И. Марулевъ (д ст): Ти да мълчишъ!

Председателъ: Моля, г. Деляновъ, не прекъсвайте г. министър-председателя. (Глъчка) Моля тишина, г-да,

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: По закона за защита на държавата правителството има право да спира вестничитъ. Ако то действува незаконно, има съдилища — нека се отнесатъ до тѣхъ да си подирятъ правата.

„Нѣма ли да престане този тероръ, този тормозъ, който се упражнява надъ гражданскитъ свободи въ България?“ — Така се провикватъ. Съдете, г. г. народни представители, за тормоза и терора, който се упражнява въ България отъ 9 юний насамъ! Виждате това лицемерие, което се изнася тукъ предъ насъ, смѣтайки, че нашата паметъ е толкова къса, че ние не помнимъ или сме забравили какво ставаше преди 9 юний!

„Каква е вашата политика“ — този въпросъ намъ се зададе — „за да запазите вътрешното спокойствие на страната? Въ тронното слово вне казвате, че страната върви къмъ усмиряване и че ние хранимъ надежди, какво е тѣрпимостъ и укротяване“ — нека употреба и азъ този терминъ — „ще бъде възстановено напълно вътрешно спокойствие на страната“. И г. Малиновъ побърза да ни поздравя ако ние сме избрали този пжтъ, пътъ на тѣрпимостъ, пътъ на омиротворяване, но не и пътъ на усмиряване. И тукъ той, а съ него заедно и други, и г. Сакъзовъ, за да не прибавя и г. Костурковъ, казаха, че нашата политика не е на омиротворяване, тя е на усмиряване. Нашата политика, г. г. народни представители, е политика на омиротворение и на усмирение. Подъ омиротворение ние разбираме гражданството лоялно да се подчинява на законитъ на страната и да използва правата, които законитъ и държавнитъ строй даватъ. Полигиката на усмирение е политика да се взематъ мѣрки, които законитъ на страната позволяватъ, срещу всички ония, които биха се опитали да бждатъ размирни и да предизвикатъ размирница. Това е нашата политика. Ние действуваме и съ двѣтъ средства.

Но намъ се казва: „Вие трѣбва да престанете вече съ усмирението: то не дава резултати, то само разгрява, то само разгорещява страститъ, то раздѣля и наежва българския народъ едни срещу други. Ние бѣхме посветвани — добросъвестно, разбира се, съветвани — да подадемъ ръка на нашия противникъ, да действуваме предъ него съ думи и дѣла, да го успокоимъ, да го укротимъ, да му направимъ известни концесии, а г. Сакъзовъ дори каза, че ние ще трѣбва да държимъ смѣтка за интереситъ на тия две голѣми групи и трѣбва да нагодимъ политиката на правителството и на държавата къмъ тия интереси. Ако г. Сакъзовъ бѣше говорилъ следъ г. Деляновъ и следъ г. Тодоръ Страшимировъ, азъ съмъ убеденъ, че той нѣ-

маше да поддържа тази мисълъ. Нашата политика — това съмъ го повтарялъ много пъти, ще го кажа и сега — нашата политика не е политика на нагаждане на тѣзи или онѣзи групи, съсловни или класови интереси; нашата политика е политика на българския народъ, въ служба на голѣмитъ и малки общи интереси на нацията, безъ да се държи смѣтка за класови и съсловни противоречия и борби. (Бурни ръкоплъскания отъ сговориститъ)

„Вие не омиротворявате, вие не можете да омиротворявате, вие не можете да успокоите страната, вие трѣбва да си вървите.“ — Това бѣше заключението отъ речитъ на много оратори. — „За да се омиротвори страната, трѣбва да се смѣни правителството“ — ние трѣбва да се смѣнимъ. Защо трѣбва да стане тази смѣна? Да се мине къмъ по-добри и по-спокойни дни, да дойдатъ нови хора, макаръ и отъ тази срѣда, но — искаха да кажатъ — които нѣма да бждатъ неприятни тамъ или другаде.

„Отъ 9 юний насамъ нѣма никаква промѣна. Така брутально, както се създаде 9 юний, така брутально продължава да бжде политиката на правителството и до днесъ“. И затова и отъ крайната лѣвица, и отъ други по-близки до насъ ни се възкличаваше: „Идете си! Идете си за спокойствието на страната; идете си защото вашитъ рѣце сж кървави; идете си, защото понемъ вие виждате призрацитъ на онѣзи, които избихте!“ Ние не страдаме отъ халюцинации, защото изгълнихме добросъвестно единъ отечественъ дѣлъг. И менъ нищо не ме безспокои нито пощемъ, нито денемъ, когато живѣя съ съзнанието, че изгълнихъ честно и почтено като войникъ синовния си дѣлъгъ къмъ майка България.

Отъ сговориститъ: Bravo! (Бурни ръкоплъскания)

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: „Не е естествено да управляватъ онѣзи, които сж съзаклятници, онѣзи, които конспирираха: тѣ не могатъ да успокоятъ, тѣ трѣбва да си вървятъ. Нека дойдатъ какъ хора отъ сжщата партийна срѣда, но вие, г-да, си идете; идете си, за да дойдатъ други“ — да дойдатъ тѣ. „Ненормално е положението. България се управлява отъ едно конспиративно правителство, отъ едно правителство съзаклятническо и, следователно, положението трѣбва да се нормализира“. Ами ако направимъ една малка екскурзия въ положението на Европа, какво можемъ да видимъ? Дали България е първата и последната, въ която управлява правителство, дошло — нека и азъ употреба този терминъ — по революционенъ начинъ? Азъ ще остава Унгария, ще остава Гърция, ще остава Турция и Русия, нѣма да говоря за Италия, нѣма да говоря за Испания и Португалия, ще кажа само за Германия. Председателъ на републиката, г. Ебертъ, не е избранъ по нарежданията на Ваймарската конституция. Следователно, и той продължава и досега да държи своето президентско мѣсто единъ видъ по незаконенъ начинъ, но тамъ никои не подръзва да му припомни туй. Защо? Защото хората сж съ съзнание и не държатъ за сухитъ и пусти форми, но гледатъ качествата на голѣмия държавникъ, какъвто е Ебертъ.

Н. Пастуховъ (с. д): Съ законъ му продължиха мандата.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Да, съ законъ, но не е избранъ. (Глъчка)

Председателъ: (Звъни) Моля, тишина, г-да!

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Г. г. народни представители! Къмъ насъ се апелира да направимъ единъ жестъ, още единъ великъ исторически подвигъ: „Жертвувайте се, идете си! Идете си, да дойдатъ други за благо и спокойствието на страната!“ Е добре, ние сме готови да направимъ този жестъ, така както бѣхме готови да направимъ жеста на 9 юний, но ние желяемъ да знаемъ, кой ще поеме наследството на 9 юний? Тамъ е въпросътъ. Демократическиятъ сговоръ ли и тѣзи господата (Сочи болшинството) или онѣзи тамъ (Сочи опозицията)? Това желяемъ да знаемъ. Желяемъ да знаемъ, докъде сме и докъде можемъ да вървимъ заедно. Докато тия доказателства ги нѣма налице, не азъ — всички, които седи тукъ (Сочи министерската маса), нѣма правото да напусне поста си. Ако го напусне, той ще измѣни на своя дѣлъгъ.

Ние направихме единъ превратъ, но маматъ се онѣзи, които мислятъ, че смисълътъ на преврата е да се смѣни

само единъ режимъ, какъвто бѣше този на Стамболийски. Не, ние направихме преврата съ съзнанието да смѣнимъ една система, която 40 години — да не влизамъ въ разборъ кой е виноватъ за това — царуваше въ България и я докара до положението, което вие знаете. Има много революционни преврати, които сж откривали нови славни дати, славни епохи въ историята на народитѣ. Азъ не желая да кажа, че нашиятъ превратъ, че нашиятъ подвигъ открива нови свѣтли страници въ историята на България. Това не мога да го кажа. Това ще го каже историята, това ще го каже другъ — онзи, който иде следъ насъ и който ще получи нашето наследство.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Подвигътъ е общъ, г. министъръ-председателю!

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Приемамъ, г. Кьорчевъ, че е общъ. — Ние, правителството отъ 9 юний, не наложихме една диктатура, за каквато често пѣти се говори и съ каквато ни обвиняватъ, затова защото нѣколко месеца само следъ 9 юний ние произведохме избори и дадохме сѣдинитѣ на България въ рѣцетѣ на Парламента. И съ това се отличаваме, ако искате да знаете, отъ много правителства и отъ много режими другаде — нѣма нужда да ги изброявамъ пакъ наново.

Защо да си вървимъ? Затова ли, защото дадохме едно вътрешно спокойствие? Затова ли, защото победихме една гражданска война? Затова ли, защото се внесе честъ въ управлението и днесъ никой не може да говори за корупция, за развала, за пътувания съ секретарки и пр. и пр.? (Ръкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Но ние трѣбва да си вървимъ, затова защото нѣкои отъ мѣрдавинитѣ европейски вестници, нѣкои отъ мѣрдавинитѣ водители на европейското обществено мнение били противъ правителството. Е добре, азъ ще ви кажа: не бихъ събъствалъ никое правителство да си дава оставката затова, че нѣкой вестникъ, или нѣкой криво осведоменъ общественикъ написалъ две или три горчиви думи за правителството. За насъ се писаха горчиви думи — признавамъ — но защо не се цитираха и хубавитѣ работи, които се писаха за насъ? Защо не се цитира английскиятъ печатъ, който нише хубави работи за насъ? Той е не по-малко мѣрдавинъ отъ „L'Ère nouvelle“ и „Quotidien“. Защо не се цитира какво пише „Таймсъ“? Защо не се цитира какво пише „Манчестеръ Гардиенъ“, защо не се цитираха други английски вестници, защо не се цитираха други нѣкои чужди журналисти, които бѣха тукъ и които писаха за правителството, за управлението на България и за българската държава? Цитира се единъ ученъ французинъ, на когото грѣхътъ е този, че той, въодушевенъ отъ единъ възвишенъ патриотизъмъ, на какъвто е способенъ само французинътъ, не е могълъ да си представи, че ще има българи, които да предателствуватъ срещу своето отечество. (Ръкоплѣскания отъ сговориститѣ) Азъ не го обвинявамъ; той е заблуденъ, но е заблуденъ отъ единъ предателъ, българинъ пакъ. Правителството въ чужбина се цени, нему се отдава нужната преценка, то се цени като силно правителство, като правителство напредничаво, за което свидетелствуватъ нашето законодателство, което не е само законодателство на книга, и нашитѣ дѣла; правителството се цени като правителство на реда и законността, то се цени най-паче като правителство, което се бори съ сезифовски усилия срещу една интернационална опасност, каквато е още болшевиизмътъ. Тамъ е цената на българското правителство. И азъ мога, но не ми е позволено отъ висотата и мѣстото, което заемамъ, да ви прочета маса документи за преценката, която мѣрдавини общественици, които носятъ и отговорностъ като държавници, правятъ на българското правителство и на нашето управление. Но точка по този въпросъ.

„Вмѣсто, казватъ, да си вървите, вие се занимавате — съ какво? Съ създаване на Демократически сговоръ.“ Това ни казватъ господата отъ нашата опозиция. Г-да! Демократическиятъ сговоръ е създаденъ, той има своя история, и тя не е отъ 10 августъ, тя е много по-отдавна, тя е още отъ преди септември 1922 г.; когато група общественици ходѣха като апостоли да молятъ, да искатъ сгрупирането на общественитѣ сили, и като резултатъ отъ това дѣло се яви блаженопочившиятъ блокъ. Но блокътъ трѣбваше да загине, за да възкрѣсне наново идеята за сплотяване на общественитѣ сили, върху която се работи и денъ и нощъ и която получи своето тържество на 8 юний презъ нощта. Тя биде завършена въ своята окончателна форма на 10 августъ, когато всички ние — четири политически

групи — си подадохме братска ръка. Демократическиятъ сговоръ има вече своя животъ, 18-месечно съществуване, като една единна въ идейно отношение политическа партия. Ние не събираме отпадатѣ. Г. Ляпчевъ, г. Молловъ, г. Данашиловъ не сж отпадачи отъ Демократическата партия, нито г. Фаденхехтъ и г. Влайковъ, основателитѣ на Радикалната партия, сж отпадачи отъ Радикалната партия. Това сж нѣкогашнитѣ стѣлбове на партиитѣ, къмъ които тѣ принадлежаха. Тѣ дойдоха и дадоха основитѣ на Демократическия сговоръ.

„Вие създавате Демократическия сговоръ чрезъ насилно, доброволно и насилствено ги карате да се сливатъ“ — така казваше г. Сакъзовъ. Кого насилнихме ние да остане въ нашитѣ редове? Фактътъ, че и г. Малиновъ, че и г. Костурковъ сж частъ отъ своитѣ приятели сж извънъ насъ, не говори ли, че въ нашата срѣда има свобода? Никого на сила не държимъ и никого на сила нѣма да задържимъ. Това, което ни свързва — то е идеята да се работи за България, то е съзнанието, че политическитѣ сили трѣбва да се обединятъ и да се създаде една голѣма обществена сила, на която да се опре отечеството. (Ръкоплѣскания отъ сговориститѣ) Това е смисълътъ на израза, който употребявахъ понѣкога: газете Демократическия сговоръ, защото назите България; той е днесъ надеждата на отечеството. Кажете ми, г-да, ако Демократическиятъ сговоръ се разпадне на своитѣ съставни части, на чии плещи ще се опре България днесъ? На комунисти и дружбани ли, на лѣвния блокъ на г. Костуркова и г. Косовски ли — защото лѣвниятъ блокъ така се очерта, защото лѣвниятъ блокъ не се създаде съ Костурковъ, Малиновъ и Пастуховъ? Вие знаете чия е заслугата, кой пръвъ каза: не, това не може да бѣде. Това е г. Пастуховъ. Той видѣ, че тѣзи господа (Сочи земледѣлцитѣ) не само табетитѣ си, но и козината си не сж измѣнили и не могатъ да ги измѣнятъ. За това вие ще му платите единъ день.

М. Дилиановъ (з): Кои сж тия „вие“, г. министре? Кой ще плати?

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Ние не изнасилнихме никого . . .

М. Дилиановъ (з): Не разбрахме за кого се отнася, г. министре, на кого ще плащаме? (Възражения отъ сговориститѣ) Стига закани!

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Не казвамъ, че ще му платите, като го убие, но ще му платите както вие си знаете. Разбирайте го както искате.

Председателъ: (Къмъ М. Дилиановъ) За това, че не иска да прави блокъ съ васъ!

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Г. г. народни представители! Азъ слушахъ г. Малинова, слушахъ го съ внимание, слушахъ го и съ наслада за неговата хубава речъ, за добритѣ чувства, които той влага. И въ този моментъ, когато го слушахъ, предъ мене се изправи една трогателна картина. Често пѣти вие сте виждали нашитѣ войници да маршируватъ подъ своитѣ бойни знамена, надупчени, окъсани, но окъсани отъ куршумитѣ, които сж стреляни срещу тѣхъ, когато тия знамена сж водили българския войникъ отъ победа къмъ победа, когато тия знамена възкрѣсиха сѣнката на Симеона предъ Цариградъ. Какво би било, ако въ нашата срѣда дойдѣше едно знаме, изпитано въ борбитѣ и вървѣше заедно съ насъ и заедно марширувахме, за да извоюваме правото, свободата, сигурността на отечеството? Уви, г. Малиновъ предпочете да напусне нашитѣ редове. Ние не го задържахме и нека самъ той каже насилне ли нѣкакво употребихме, или какви условия невязможни за него създадохме, за да остане въ нашата срѣда? Азъ и моитѣ колеги нито една лоша дума не сме размѣнили съ него. И за мене и досега е неясно, защо сж раздѣлихме. Защо — не знаемъ.

„Не щете да си вървите, вие упорствувате да седите на министерскитѣ мѣста, тѣ сж топли, тѣ сж удобни за васъ, вие не искате да си вървите. Не само това, но“ — това ни се каза — „на всѣки зовъ да си вървите, нѣкой отъ възъ ви суфлира да разтурите Камарата, да се отървете отъ насъ“.

Г. г. народни представители! Азъ трѣбва да заявя, че нѣмамъ никакви намѣрения да разтурямъ Камарата, разбира се, ако тя е жизнеспособна. Не е ли жизнеспособна, ще направя това, което ще направи всѣки другъ на моето мѣсто.

„Не черпете куражъ отъ изборитѣ въ Англия, отъ г. Станлей Балдуинъ, Англия и България не сѣ еднакви“. Азъ имамъ куражъ да разрешавамъ държавнитѣ въпроси, но ако трѣбва да почерпя куражъ за такова едно дѣло, азъ ще го почерпя не отъ Балдуинъ, но отъ г. Рамзей Макдоналдъ, който, като биде блммиранъ три нѣти, поиска отъ короната да опита довѣрието на народа. Далечъ съмъ отъ тази мисль, но, казвамъ, ако трѣбва да черпя куражъ, ще черпя отъ другаде. Английскитѣ избори ще иматъ значение, но недейте мисли, че тѣхното значение ще бѣде онова, което си мислятъ нѣкои — че тѣ сѣ повратъ назадъ, назадъ къмъ старото, къмъ миналото. Който отъ васъ е челъ речитѣ на Балдуинъ и на Чемберленъ, новиятъ английски министъръ на външнитѣ работи, произнесени на банкета, даденъ отъ лондонския лордъ Меръ, е разбралъ, че правителството на Балдуинъ иде да запази придобивкитѣ на английската демокрация.

Д. Кьорчевъ (п. л.): За да бѣде устойчива.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Връщане назадъ нѣма. Приво на английския народъ е да избира този или онзи, тамъ ние не можемъ да се мѣсимъ, но тия 7 или 8 милиона гласове, които е получило консервативното правителство, консервативната партия, въ която има сигурно милионъ и половина, два милиона работнически гласове, показватъ, че и работническото тамъ иска стабилностъ, иска сигурностъ въ държавнитѣ порядки и въ обществения животъ. Тамъ не шатъ болшевишки експерименти и реверанси къмъ Москва.

Г. г. народни представители! Нашата вътрешна политика е известна, нашитѣ дѣла сѣ предъ васъ. Вие можете да ги критикувате, вие можете да ни оспорвате заслугитѣ, то е ваше право, но едно не можете да ни оспорите — не можете да ни оспорите усилията, добросъвестността, трудолюбието, честта, които Демократическиятъ съговоръ и правителството влагатъ въ управлението на държавата. (Ръкоплѣскания отъ съговорнитѣ)

Нашата вътрешна политика е ясна. Но вие ще кажете: ясна, сигурна, но резултатитѣ отъ вашата вътрешна политика какви сѣ? Има страшна скъпотиия, една скъпотиия, която разяда народния организъмъ, която дава основание на нѣкои да се провинкатъ: „Народътъ гладува“, тогава когато 83% отъ българското гражданство се прехранва отъ продуктитѣ на собствения си трудъ. Азъ ще разгледамъ и тоя въпросъ — въпроса за скъпотията, въпросъ надъ въпроситѣ за България. Ние сме малка страна, бедна, съ трудолюбивъ народъ, обаче страна, изложена на тежки изпитания, защото пострада най-много и най-тежко отъ войната.

Какво е скъпотията? Едно опредѣление азъ не бихъ могълъ да дамъ като бившъ професоръ; не знамъ дали и моитѣ колеги могатъ да дадатъ една дефиниция на скъпотията. За менъ скъпотията е разстройство на икономическия животъ, на стопанския животъ. На кого, на България? Не, на цѣлвия свѣтъ. Скъпотията царя въ всички части на земното кълбо, където има цивилизация и културни народи. Последнитѣ топовни гърмежи на бойнитѣ поля отекваха трѣснитѣ на рушението на стара капиталистическа Европа. Стара капиталистическа Европа си стива, за да дойде нова капиталистическа Европа — да се запомни и забележи това добре. Дали тази нова Европа ще бѣде по-щастлива, по-здрава, по-спокойна, по-дисциплинирана и по-търпелива — тамъ е въпросътъ. Азъ нѣмамъ ясновидството на пророцитѣ, за да ви кажа какъвъ ще бѣде утрешниятъ день. Не знамъ, но ако трѣбва да говоря по истинскитѣ или по интуиция, азъ виждамъ утрешния день по-лошъ отъ днешния. Не прави демагогия; казвамъ ви истината, така както винаги съмъ казвалъ истината. Имашъ нещастieto въ една моя книга, издадена следъ войната, да кажа, че България и човѣчеството ще преживятъ по-тежки дни; скъпотията, нещастията и мизерията ще бѣдатъ много по-голям отколкото преди войната. Не бидохъ опроверганъ. Моята идея, моята мисль биде доказана съ фактитѣ на живота. Ние днесъ живѣемъ по-скъпо и при по-тежки условия отколкото преди войната, несравнено по-тежки отколкото презъ самата война.

Г. г. народни представители! Скъпотията е резултатъ на разстройството на икономическия животъ въ свѣта. Наруйн се старата, съществуващата до войната икономическа хармония, наруши се разпредѣленieto на труда между държавитѣ въ издръжката на човѣчеството. Каква бѣше структурата на стара капиталистическа Европа, какви бѣха връзкитѣ на хармонията, които създаваха отъ нея едно интернационално цѣло? Америка, южна и северна, и Русия

— това бѣха една група държави, които продоволствуваша свѣта съ сурови материяли. Англия обслужваше свѣта съ своята търговска флота и отчасти съ своитѣ колониални материяли; Франция — съ своитѣ капиталы; Германия — съ своята индустрия. Тая хармония днесъ не съществува. Русия е извънъ стопанския строй; Германия донѣкъде е извънъ стопанския строй; Америка престана да бѣде повечето земледѣлска страна, Америка днесъ е повечето, за да не кажа изключително, индустриална страна, страна, която съ своята индустрия застрашаваше Европа още преди войната. Стопанската криза, скъпотията, негодитѣ въ живота — тѣ не датиратъ и отъ времето на войната; тѣ започватъ много по-отрано, тѣ започватъ отъ преди войната. Вие ще си споминете, че въ България — и не само въ България, но навсѣкъде въ Европа — се разискваше въпроса за поскъпването на живота — имаше една тенденция отъ 1907 и 1908 г. на безспирно, постоянно поскъпване на индустриалнитѣ и земледѣлски произведения. На какво се дължеше това? Това се дължеше преди всичко на обстоятелството, че Америка и Русия, които издържаха европейската индустрия съ земледѣлски и сурови материяли, сами се индустриализираха и намаляха своя експортъ на аграрни продукти. Животътъ поскъпна, защото американскитѣ жита се преработваха на брашна и хрѣтѣха нарастващата американска нация. Русия също така се индустриализираше. Поемлената рента, поради съжестяването на населението, изъ день въ день растеше. Изобщо, създадохъ се едни трудни и въ смѣтото време много сложни икономически условия, които докараха свѣта неминуемо до свѣтовната война. Войната на народитѣ бѣше война за сурови материяли и за търговски нѣтища. И понеже всѣки се надѣваше, че ще спечели победата, рискуваха всички да взематъ участие въ войната по смѣткитѣ на всички излѣзоха криви. Наруши се равновесието икономическо, нови области не се приобрѣтиха; напротивъ войната направи страшно опустошение и отекни още повече и още по-тежко съществуването на цивилизованото човѣчество. Войната допринесе, поради нарастването на държавнитѣ дългове, едно голямо обезценяване на всичкитѣ валути. Нѣма валута, освенъ американската и шведската, които да запазиха своята по-раншна покупателна сила. Но войната направи и известни социални пертурбации. Какви бѣха тия социални пертурбации? Преди всичко тя създаде едно размѣстване на доходитѣ; стана известна социална деградация; хората на умствения трудъ, на свободнитѣ професии бидоха деградирани материално, умствениятъ трудъ не се цени, а започна да се цени физическиятъ трудъ, и дойдохме до положението, дето единъ работникъ да получава по-добра заплата, отколкото единъ учителъ или дори отъ единъ университетски професоръ. Съ тѣзи социални размѣствания се увеличиха и социалнитѣ борби, социалнитѣ негодувания въ обществото, и то захвана да се огъва и люлѣе отъ буритѣ на една криза, която застрашаваше и свѣта, застрашаваше и малкитѣ държави като насъ. Ние живѣемъ единъ преходенъ периодъ. Но докога ще трае този преходенъ периодъ? Никой не може да каже докога. Азъ трѣбва да кажа, че ние не живѣемъ единъ преходенъ периодъ, ние живѣемъ началото на една нова капиталистическа система, но не можемъ да кажемъ кога тя ще израстне и ще се развие напълно, за да се успокоимъ и да видимъ най-сетне какво представлява отъ себе си този новъ животъ. Тамъ е нашето лутане. Ние се лутаме, защото мислимъ, че ще се върнемъ назадъ — а назадъ нищо нѣма да се върне — защото очакваме да се върнемъ къмъ нормалнитѣ времена, а мѣрката за нормално е вече загубена, тя не съществува. Ние ще диримъ мѣрка за новото време, което иде. Старото отлѣтъ безвъзвратно, старото потъва въ праха на забвението, отъ него ще останатъ само печални и пофѣкога мрачни сѣнки, които ще ни споминятъ за глупоститѣ на човѣчеството въ миналото, за глупостта, която се направи съ свѣтовната война.

България е една страна, която страда твърде тежко отъ скъпотията на живота. Но трѣбва веднага да прибавя, че при това ние сме страна, въ която най-малко се страда, която живѣе въ сравнително най-добри стопански условия? Но скъпотията въ България е резултатъ, преди всичко, на онази трансформация — както вчера каза моятъ уважаемъ учителъ г. професоръ Данаиловъ — която става въ стопанския животъ на нашата страна. Конструкцията на нашата икономика се измѣнява. И азъ ще ви дамъ нѣколко цифри, за да се убедите нагледно въ това. Какво представляваше България преди войната? България представляваше една земледѣлска страна съ нанстина примитивно земледѣлие, но земледѣлие, което се развиваше нормално и което оти-

ваше към известна интензивност, към приспособление на известни интензивни методи въ обработването и използването на земята. Тази трансформация, която се извърши, създаде разбстване и въ търговията, и въ земледелието, и въ индустрията, и дори въ занаятите. Ние преставаме да бъдем една страна, която изнася само зърнени произведения; тѣ може би ще дойдат на трето и на четвърто мѣсто. Ние нѣма да станемъ индустриална страна, нито пъкъ ще можемъ съ нашитѣ занаяти да конкурираме на вътрешния и на международния пазаръ. Ние пакъ ще изнасяме земледѣлски произведения, но ние ще изнасяме вече произведенията на по-интензивни култури. Кои сѫ тия по-интензивни култури? На първо мѣсто тютюнъ, после царевича, фасулъ, цвѣкло и маслодайна семена. Това сѫ 5-тѣ главни артикула на нашия износъ. Жито ние не ще можемъ да изнасяме. Защо? Защото има икономически закони на които държавата съ своята брутална сила не може да се противопостави; защото нашето население намира по-добра смѣтка и по-изгодно за свои трудъ да използва земята за тия интензивни култури, а да оставя другитѣ. Но не забравяйте, че ние не ще можемъ да изнасяме зърнени произведения и затова, защото загубихме Добруджа, която представляваше житницата на България. Нашата задача е да възобновимъ Добруджа, и ние ще я възобновимъ, ако санираме Бургаския окръгъ. И ако това ни се отдаде, тогава България ще получи до нѣкъде своята физиономия преди войната. Бургаскиятъ край е пригоденъ за обработване само на житни растения, само на житни произведения. Но той е малонаселенъ, той не е здравъ. Правителството има своя планъ за заздравяването на тоя край. Ние тая година правимъ първи опитъ за борба срещу маларията. Отпусна се единъ 10-милionenъ кредитъ за тая целъ. Отнесли сме се и въ чужбина, за да диримъ специалисти, които ще изучатъ тоя край и ще изработятъ планъ, по който трѣбва да се върви за санирането на този край и да го населимъ съ българско население, което да обработва земята.

Каква е трансформацията, за която азъ говоря тукъ. Преди войната износътъ на житото представляваше само 25% отъ общия нашъ износъ. Днесъ той е спадналъ само на 2½%; износътъ на царевичата е билъ 20%, днесъ е 25%; износътъ на фасулъ е билъ 3%, днесъ е 6%, износътъ на тютюнъ е билъ 0.9%, днесъ е 31%. Вие виждате отъ тия статистически данни, убедителни доказателства за трансформацията въ нашето народно стопанство.

Поскъпването на живота у насъ, казаха, се дължи и на една международна причина — нарушенето на старата хармония; дължи се още и на нарастналитѣ нужди. Войната създаде у насъ много нови нужди, а други увеличи, вследствие на което се дирятъ повече продукти, и разбира се тѣхнитѣ цени ще растатъ. Такъвъ е напримеръ случаятъ съ млѣчнитѣ продукти, за които тукъ постоянно се приказва и се вика: „Какво прави правителството? Защо млѣчнитѣ продукти, тая насъщна храна на българския народъ, ги нѣма? Защо тѣ поскъпватъ? Къде отиватъ тѣ?“ — Тѣ не отиватъ никаде, а се консумиратъ вътре въ страната. И ако искате доказателства, азъ ще ви дамъ тия доказателства. Нашиятъ добитѣкъ, едъръ и дребенъ, следъ войната е нарастналъ и е повече, отколкото преди войната. Не зная само дали той по-рационално се гледа, за да бѣде и по рентабиленъ, но въ всѣки случай добиваното количество млѣчни продукти е много по-голямо сега отколкото преди войната. Но и консомацията е нарастнала. Днесъ и миналата година, когато се обвиняваше правителството, че позволило износа на млѣчнитѣ продукти, като премахнало митата върху тѣхъ — думата бѣ за кашкавала и сиренето — днесъ и миналата година нѣма никакъвъ износъ, и се приказва само приказки наизустъ. Даннитѣ? Не зная дали е нужно да ги прочета азъ, но всѣки, който се интересува, може да ги намѣри въ Дирекцията на статистиката. Въ 1923 г. сме изнесли само 3.000 кгр. масло, въ 1924 г. — само 1.400 кгр.; въ 1923 г. сме изнесли 45.000 кгр. сирене при едно производство отъ 6 милиона кгр., а тази година 4.000 кгр. при едно производство тоже отъ 6.000.000 кгр.; кашкавалъ миналата година е изнесенъ 416.000 кгр. при едно производство отъ 10.000.000 кгр., а тази година само 52.600 кгр. при едно производство тоже отъ 10.000.000 кгр. Къде е износътъ, къде е спекулацията, съ която толкова се експлоатира и за която се обвинява правителството, че давало възможностъ да се спекулира съ млѣчни продукти, за да гладуватъ българскитѣ деца и българското бедно гражданство? Незнание на фактитѣ, за да не кажа невежество.

На какво се дължи още скъпотията у насъ? Дължи се разбира се и на финансови причини. Преди всичко дължи

се на грамаднитѣ дългове, които държавата натрупа и които способствуваха за обезценението на българската валута; дължи се още на пасивния търговски балансъ, който е резултатъ на тая стопанска трансформация, която става у насъ; дължи се още на нарастването на частния и общественъ доходъ, който кара гражданина да подценява самата пара, да не държи толкова на нея; дължи се — нека обобща всички причини — на голѣмата трансформация, която става въ нашия икономически животъ.

Но поскъпването у насъ, г. г. народни представители, не е така голѣмо, както то се представлява. Ние живѣемъ при сравнително най-евтинъ животъ, отколкото всѣкъде другаде. Искате доказателства за това — азъ ще ви ги дамъ и моля да бждатъ тѣ изслушани и да се запомнятъ, за да не се демагогува съ бедствието на онѣзи, които страдатъ отъ скъпия животъ.

Г-да! Азъ ще дамъ нѣколко коефициенти за поскъпването на живота въ разни страни. Въ началото на 1924 г. въ Англия коефициентътъ на поскъпването е 156, въ Франция 108, въ Германия — 117, въ Съединениитѣ щати — 163, въ България — 115, смѣтнато въ злато.

Вие виждате, че ние по поскъпването сме единъ видъ най-надире. Въ Англия — една богата страна — коефициентътъ на поскъпването е 156, а въ България — 115. Но азъ имамъ още по-франпантн цифри за ценитѣ на продуктитѣ въ нѣкои страни. Да ви кажа най-напредъ за Швейцария, една страна, дето се живѣе най-скъпо. Тамъ единъ килограмъ говеждо месо струва 3 франка и 63 стотинки швейцарски, а у насъ струва 1 франкъ швейцарски, или 26—27 наши лева. Единъ литъръ млѣко въ Швейцария — страна скотовъдна — струва 39 стотинки швейцарски, а у насъ — 38; хлѣбътъ въ Швейцария струва 54 стотинки швейцарски, а у насъ — 34; картофитѣ, за които г. Нейковъ вчера се обади тукъ, въ Швейцария струватъ 19 стотинки, а у насъ — 14 швейцарски стотинки въ тоя моментъ. Такава сѫ въ Швейцария ценитѣ на по-главнитѣ хранителни предмети.

Въ Гърция — наша съседка — единъ килограмъ хлѣбъ трето качество струва 3 драхми и 30 лепти, а у насъ струва 3 драхми и 17 лепти; фасулъ — 5 драхми и 90 лепти, а у насъ — 2 драхми и 72 лепти; месо говеждо — 14 драхми, а у насъ 11 драхми и 6 лепти.

Х. Христовъ (с. д): Твърдите ли, че въ Швейцария е по-скъпо отколкото у насъ?

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Г. Христовъ! Идете въ Дирекцията на статистиката да Ви дадатъ даннитѣ.

Х. Христовъ (с. д): Правете сравнение съ доходитѣ на работника и тогава ще видите къде е по-скъпо.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Ще дойда и до тѣхъ.

К. Пастуховъ (с. д): Тѣзи цифри не ни даватъ ясна представа, а трѣбва да направите сравнение между покупателната способностъ на населението въ една държава и въ друга.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Г. г. народни представители! Азъ благодаря, че господата повдигатъ този въпросъ, и бихъ ги молилъ да се отправятъ пакъ къмъ българската статистика, за да видятъ каква е срѣдната надница у насъ. Срѣднитѣ надници у насъ днесъ отговарятъ съ нѣщо повече на мирновременнитѣ — като ги пресметнемъ въ злато. Не страда нито работникътъ, нито селянинътъ, тѣ се възползуваха отъ тая конюнктура — страда хората на умствени трудъ, страда интеллигенцията. Но азъ ще дойда на този въпросъ, който повдигнахте. Азъ ви казвамъ, че доходността не е намалена, и не само не е намалена, но ще ви дамъ цифри за растежа на националното богатство на България.

К. Пастуховъ (с. д): Само за България?

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Да, само за България, г. Пастуховъ

К. Пастуховъ (с. д): Вие посочвате цифри за Франция, за Англия и другаде. Не е важно да се каже, че въ България надницата, сравнително, да кажемъ, тази година е порастнала повече отколкото е била въ миналата година, но като се сравнява цената на продуктитѣ за различнитѣ

държави, да се направи сравнение и между покупателната способност на населението във тия държави.

Председателят: Моля, г. Пастуховъ, не се увличайте във своя апострофъ.

К. Пастуховъ (с. д): И ако смѣтате, че трѣбва да ви отговоря, ще кажа, че въ Франция, Англия и другаде приходитѣ на населението сѫ много по-голям и по-сигурни отколкото въ България.

Председателят: Г. Пастуховъ! Вашето твърдение трѣбва да се подкрѣпи съ цифри, съ достовѣрни данни.

Министър-председател А. Ц. Цанковъ: Г. г. народни представители! Ами ако азъ посочихъ доходитѣ на работника — надницата — и това, което получава селянинътъ, нали то бѣше за да покажа, че доходътъ, както на работника, така и на селянина, кореспондира съ поскъпването на живота, че той не е намаленъ? Намаленъ е, както казахъ — и сега подчертавамъ — доходътъ на хората отъ свободнитѣ професии; интелигенцията — тя е която страда. Но азъ ще дойда да говоря и за нея, и ще обясня защо тя страда.

„Да, казватъ ни, ние знаемъ защо животътъ поскъпва; нѣма нужда да ни обяснявате това — ние знаемъ че това поскъпване се дължи на голѣми причини — но ние питаме правителството: вие, които стоите тукъ, какви мѣрки вземате, за да се борите срещу скъпотиата; защото не е въпросътъ тамъ да скръстите рѣце, да чакате и да казвате: животътъ си върви така, ние ще вървимъ съ него?“

Задачата на правителството е да урегулира живота и да отстранява ексцеситѣ, които той носи съ себе си. Моята задача и задачата на правителството е не да намаляваме ценитѣ; на тая политика азъ не служа. Ние се стремимъ да увеличимъ народното благосъстояние, да увеличимъ националния и частенъ доходъ, за да може всѣки да се бори срещу скъпотиата, срещу поскъпващия животъ съ средствата, които има. Това е здравата политика, на тая политика ние служимъ и ще служимъ. Така трѣбва да се разбиратъ думитѣ, които нашиятъ уважаемъ другаръ г. Дяпчевъ каза при откриването на нашия конгресъ.

К. Пастуховъ (с. д): Ами тогава защо създадохте закона за прехраната?

Председателят: Това се обясни при приемането на този законъ. Той нѣма онова значение, каквото вие му придавате.

Министър-председател А. Ц. Цанковъ: Нашата политика, политиката на този, който иска да се бори срещу скъпотиата, е да способствува на процеса на трансформацията въ нашия икономически животъ. Ние искаме съ нашата политика да повдигнемъ производителността на българското народно стопанство. Ние проповѣдаме спестовност и въ нашата проповѣдь отиваме и казваме: търпете и лишения, г-да, самообладавайте се, времената сѫ тежки, ще понасяме всички жертви, но ще ги понасяме за бъдещето, за тѣзи, които идатъ следъ насъ; за тѣхъ трѣбва да работимъ и тѣмъ трѣбва да оставимъ по-честити дни, защото ние сме виновници за катастрофитѣ, които сполетѣха съвременното общество. „Спестявайте, трудете се“ — този лозунгъ е издигнатъ въ Америка, тамъ, дето сѫ най-практични. На този лозунгъ, „Спестявайте и работете“, трѣбва да служимъ и ние.

„Да се не повдигатъ ценитѣ!“ Азъ казахъ, че не служа на идеята за понижаване на ценитѣ!“ „Да се организира кредита, да се обуздава спекулацията“, съ която толкова много се спекулира. — Спекулация въ този моментъ нѣма въ тая ширина, съ тия проявления, както се представлява отъ нѣкои тукъ и вънъ въ обществото. Спекулация въ време на войната — да, тя съществуваше въ формата на верижна търговия; но днесъ, когато има единъ застои въ търговията, каква спекулация, съ какво, съ какви налични стоки, които ги нѣма? Пазарътъ е празенъ; има цѣли браншове, които преживѣватъ криза. Но „картофитѣ отъ три лева станали седемъ лева“. Вижете къде е тежкото положение! Да, станали сѫ 7 л., вѣрно е, че има спекула, но този, който се оплаква, не може да иска отъ мене да намаля цената на картофитѣ. Азъ ще кажа: г. г. консоматори, организирайте се, държавата ви дава тая възможност, тя ще ви даде кредитъ и ще ви помогне въ борбата срещу

спекулацията и скъпотиата. Тамъ е нашата политика — да подпомагаме. Съ 70 милиона лева ние сме помогнали; толкова може да даде българското съкровище, повече не можемъ да дадемъ.

Г. г. народни представители! Борбата срещу скъпотиата не е борба за поевтиняване на живота. Недейте си прави илюзията, че ще възвърнете старото положение, старитѣ цени. Тѣ отлетѣха вече въ миналото, тѣхъ трѣбва да ги забравимъ. Ние ще трѣбва да насочимъ нашитѣ усилия да развиемъ националното стопанство на България. Какъ ще го развиемъ? Преди всичко, както бѣше казалъ и г. Ерио, като държавната политика не се срещу поставя на здравитѣ икономически закони, които преживѣха войната. Единъ отъ тѣзи закони е свободата на личността да се проявява въ границитѣ на правовия редъ и обществената солидарностъ. И тукъ азъ отварямъ една скоба: ако е нужно обществената солидарностъ — да си послужи съ тоя терминъ, който употреби г. Малиновъ — да се съхрани, да се закрѣпи, държавата може да се намѣси. Но азъ знамъ, че никой тукъ не е последовател на статизма, като една обща система; и азъ не съмъ, и г. Малиновъ не е; но като корективъ — да; това, което е нужно, това, което е целесъобразно, ние ще го направимъ.

Но ние, които спекулираме съ хубави идеи, често пъти ги компрометираме. Ние компрометирахме идеята на Дирекцията за стопански грижи, която, като бѣше призована да се бори съ бедствиата презъ време на войната, можеше да се приспособи и къмъ условията на живота следъ войната. Ние, обаче, я деградиралме, ние я компрометирахме, ние я охулихме, ние изкарахме мошеници всички, които работѣха тамъ честно и почтено. Е, при това положение кой ще помисли да се върне тамъ вече, кой ще бѣде този герой? Кой ще жертвува нервитѣ си, за да понася наново укори и ругатни за своето дълбоко? Азъ нѣма да направя това; азъ ще върша моята работа другаде. Ако има другъ, нека заповѣда, ние ще го приемемъ и ще го подкрѣпимъ.

Г. г. народни представители! Нашата политика, на правителството, е насочена да стабилизираме преди всичко националната валута, да развиемъ кредита, за да пуснемъ ови жизненъ сокъ, който ще поддържа живота на националното стопанство. Мене ми е малко скромно да оценявамъ самъ заслугитѣ на правителството по стабилизирането на националната валута. На 12 декември м. г. ние издадохме известната вамъ наредба, която оправда нашитѣ надежди и опроверга невѣрующитѣ. Азъ трѣбва да призная, че и въ нашитѣ редове имаше съмнения относително ефикасността на тази наредба. Тя бѣше революционна наредба нанстина — да се суспендира борсата и да се въведе единъ монополъ на търговията съ камбиото, съ чужди валути — тя даде своитѣ резултати. Отъ 12 декември м. г. до днесъ българскиятъ левъ е стабилизиралъ. Тази заслуга на правителството е оценена и отъ търговци, и отъ банкери, и отъ всички стопански фактори въ страната. Тая заслуга е ясна. Ползнитѣ отъ нея сѫ ясни. Внесе се спокойствие въ вътрешнитѣ вземания-давания. Търговецътъ е наясно; той може да направя калкулация; той е обезпеченъ отъ рискове при евентуално обезпечаване или повишение цената на българския левъ.

Нашата задача е да поддържаме тази стабилностъ на българската национална монета. И вие имате право да ни зададете въпроса: можете ли, сигурни ли сте, въ състояние ли сте да поддържате стабилността на българския левъ? Въ този моментъ азъ мога да отговоря положително; да, ние сме въ състояние да поддържаме стабилността на българския левъ. Покритието на нашитѣ банкноти — които днѣ сѫ четири милиарда лева и нѣщо — съставлява 25% отъ цѣлото емитирано количество. Ние имаме една монетна наличностъ отъ 80 милиона и половина, 3 1/2 милиона въ чужди банкноти и 851 милиона лева въ чужда валута, портофейлтъ срещу странство. Съ това разполагаме, за да поддържаме курса на българския левъ.

Но вие ще кажете: вашитѣ платеженъ балансъ е пасивенъ; той свършва съ голѣмъ дефицитъ, съ повече отъ 1 1/2 милиардъ лева дефицитъ — какъ тогава ще поддържате стабилността на българския левъ?

Отъ къде сѫ тия дефицити? Нека да кажа само две думи. Тѣ сѫ отъ изплащането на държавнитѣ дългове и отъ това, че вносътъ превъзша износа. Всичко това дава една сума повече отъ 1 1/2 милиардъ лева.

Ние поддържаме курса на нашия левъ не само съ наличнитѣ средства, които имаме, но и съ кредита, който нашата страна, нашитѣ търговци, нашитѣ селяни, нашитѣ индустриалци, нашитѣ банкери иматъ въ чужбина. Това пакъ говори, че стопанското положение на страната нѣ е

такова, каквото то се представлява и описва отъ заинтересовани страни.

Г. г. народни представители! Въ печата се лансира идеята, говори се въ нѣкон кръгове: дали ние не можемъ да въведемъ златния еталонъ? Какво значи въвеждане на златния еталонъ? Дали обмѣняването на книжния левъ срещу злато, ефективенъ — нѣщо, което за дълги и дълги години нѣма да бѣде—или-же да се запази едно постоянно, трайно съотношение между книжния левъ и златото? Това трайно и постоянно съотношение между книжния левъ и златото ние вече го имаме отъ една година насамъ. Въпросътъ е да го запазимъ. Азъ казахъ, че всичкитѣ ни усилия сѫ насочени къмъ това, да го запазимъ, и имаме оптимизма, имаме вѣрбата, че ще го запазимъ. Обмѣната на книга срещу ефективъ, казахъ, е единъ далеченъ идеалъ, и нѣма да бѣде; поддържането на постоянно съотношение между ефектива и книгата — това е единъ фактъ. Дали ние ще можемъ да обмѣняваме книга срещу металъ — това може да бѣде само въпросъ на тактъ, на моментъ. Азъ не съмъ отъ онѣзи, които поддържатъ теорията въ политическата икономия, че банкнотата трѣбва да представлява винаги единъ замѣстникъ на метала. Азъ съмъ тамъ, че банкнотата е платежно средство и монета сама за себе си, курсътъ или покупателната сила на която се определя отъ дадени стопански съотношения.

Борбата срещу скъпотиата може да се раздѣли на две категории мѣрки: единитѣ сѫ палиативни, временни — да подпомогнатъ на момента, другитѣ сѫ трайни, постоянни — тѣ ще дадатъ възможностъ на националното стопанство да се развива нормално. Къмъ първата категория мѣрки спадатъ тия на правителството. Ние още презъ юлий месецъ, когато се видѣ, че реколтата нѣма да бѣде задоволителна, обмислихме положението и правителството взе своитѣ мѣрки. Тѣзи мѣрки бѣха приложени презъ октомври, защото презъ юлий, августъ и почти до края на септември износъ не става; презъ октомври се забрани износътъ на зърнени храни и се намалиха вносите мита за внасянитѣ отъ вънъ храни, та да се подпомогнатъ общинитѣ. Дадохме 50 милиона лева за тая целъ, авансирани сѫ още 20 — ставатъ 70; ако стане нужда, ще авансираме още 20 — ще станатъ 90—100 милиона лева. Ние сме готови да дадемъ на общинитѣ още средства да се организиратъ и да подпомогнатъ и гражданството, и държавата въ борбата срещу скъпотиата. Нашитѣ мѣрки, обаче, за заздравяване на националното стопанство сѫ други. И тукъ трѣбва да кажа, че правителството има своя планъ, има своята политика въ туй отношение. Но ние не излъзохме изъ вестникитѣ да пишемъ за тѣхъ, да си правимъ реклами, да правимъ агитации, да манифестираме, за да види свѣтътъ какво правимъ. Това не е нашъ навикъ. Може би е нашъ грѣхъ, дето не посъживаме по тоя начинъ; може би трѣбва да го усвоимъ, но ние още не сме го усвоили. Нашиятъ манталитетъ — на насъ, които стоимъ тукъ (Сочи министерската маса) — е другъ, понеже ние сме нови хора: не ние да говоримъ, а нашитѣ дѣла да говорятъ за насъ.

Какво правимъ? Г. Минчо Дилиновъ, когото нѣма тукъ сега, казваше: „Кооперацията загива!“ Да, загиватъ дружбашкитѣ кооперации, които измъкнаха средствата на Земледѣлската банка и ги пропиха, тѣ загиватъ, но българската кооперация не загива, българската кооперация е протезирана, тя е насърчавана отъ правителствената политика. Българската кооперация днесъ има даденъ кредитъ отъ 610 милиона лева. Когато миналата година земледѣлското население бѣше въ тежки условия, правителството подкрѣпи кооперациитѣ съ 150 милиона лева, за да се намѣсятъ въ пазара на зърненитѣ храни. Българскиятъ земледѣлецъ е кредитиранъ днесъ съ почтената сума 960 милиона лева. Ами че тѣзи, които сѫ кредитирани, тѣ все голѣми землевладѣлци ли сѫ? Не сѫ ли тѣ бедни и сѣдни смѣстувания, на които държавата съ своитѣ кредитни институти се е притекла на помощъ? Не обслужватъ ли българскитѣ банки и тѣхъ?

Ние дадохме и за занаятчиитѣ. Освенъ онзи 20-милионенъ кредитъ, който се даде презъ времето, когато г. Давевъ бѣше министъръ на финанситѣ, миналата година ние дадохме 50.000.000 л. кредитъ на занаятчиитѣ чрезъ популарнитѣ банки — подкрѣпихме и тѣхъ. Но господата некатъ половинъ милиардъ лева, по-малко не приематъ! Половинъ милиардъ! За какво? Ние знаемъ нуждитѣ, ние знаемъ какво можемъ да дадемъ и какво трѣбва да се даде.

Въ областта на търговията г. Данаиловъ вчера отбѣдѣа, а и азъ трѣбва да отбѣдѣа, че и тамъ правителствената политика е ясна. Българската народна банка има

възможността — защото престанаме да я задѣваме, така както я задѣвахъ господата преди насъ — да развие донѣкъде търговския кредитъ. Той не е достатъченъ — само 280—300 милиона лева. Нуждата отъ търговски кредитъ е много по-голѣма, признаваме го, но при тѣзи средства това можахме да дадемъ. Ами ако страната не бѣше сполетѣна отъ известнитѣ вамъ нещастия; ако ние нѣмахме бѣжанци, за които дадохме досега 150 милиона лева; ако нѣмахме инвалидитѣ, за които дадохме тази година 50 милиона лева; ако нѣмахме нещастията отъ сушата, наводненията и пожарницата, за които дадохме 150 милиона лева — това прави 300 милиона лева, които, ако бѣха пуснати въ областта на търговския кредитъ, въ продуктивния търговски кредитъ, тогава националното стопанство, естествено, щѣше да има съвсемъ другъ видъ и условията щѣха да бѣдатъ съвсемъ други. Но ние ли сме виновни за нещастията, които сполетѣха отечеството ни? Каква отговорностъ носимъ ние за туй? Ние сме длъжни само да подпомагаме и да даваме средства.

Г. г. народни представители! Тукъ ми се зададе единъ въпросъ, който азъ малко ще пообобия. „Да, въ Швейцария“ — казахъ — „е по-скѣпо отколжото въ България, но въ Швейцария покупателната сила на националната валута е друга и доходътъ, общественъ и частенъ, е много по-голѣмъ“. Обществениятъ и частниятъ доходъ въ нашата страна — и тамъ е щастиего ни, това нека се запомни добре — има една тенденция на безспирно нарастване. Спестяванията на България растатъ постоянно. Преди войната въ каситѣ на държавнитѣ банки, на спестовната каса, на частнитѣ банки имаше 500 милиона лева влогове; днесъ влоговетѣ сѫ 5 милиарда и 300 милиона лева. Ако обърнете тѣзни книжни лева въ златни, тѣ представляватъ половината отъ онова, което имаме въ миналитѣ времена. Но я си представете вие разрушенията, които направи войната, опустошенията, които направи тя, за да пренецете тази цифра! Какво говори тя? Тя говори, че, въпреки бедствието, при все това националното стопанство на България следва неуклонно единъ здравъ пътъ, то е на здравъ пътъ, то ще изплува и ще се спаси и България, икономически ще израстне и ще се заздравя. Нѣма опасностъ — не се безпокойте — за българското национално стопанство. Трудолюбното на нашия народъ, държавната политика на Демократическия сговоръ и на правителството даватъ гаранциитѣ, че развоятъ на националното стопанство върви въ единъ сигуренъ и правъ пътъ.

Но бедствието е голѣмо. Работникътъ получава надница, която е равна на мирновременната надница, и казахъ, че обърната въ книжни пари, тя дори я надминава. Българскиятъ селянинъ горе-долу получава онова, а дори и нѣщо повече отъ онова, което получаваше въ мирно време. Българскиятъ чиновникъ и българскиятъ интеллигентъ, българскиятъ интелектуелъ — той е, който страда, той е нещастникътъ, който изпитва най-тежко ужаситѣ на скъпотиата.

Но какво представлява нещастна България въ това отношение? За да видите оная политика на българската държава, която е бюрокративала всичко интеллигентно, която е насочвала интеллигенцията къмъ държавата, къмъ държавната машинария и я е стоварвала на държавната трапеца, за да се храни на нея, вмѣсто да я насочи въ икономиката, въ стопанския животъ, азъ ще ви изнеса нѣкон цифри. Г. г. народни представители! Презъ 1914 г. България е имала 55.756 чиновници, държавни служители! Въ 1924 г. днесъ България има 91.028 държавни служители. Презъ режима на дружбашитѣ, тѣзи, които бѣха най-голѣмитѣ противници на чиновничеството, които експлоатираха съ него и водѣха една безогледна борба срещу заплатитѣ на чиновницитѣ, сѫ назначени 15.000 души чиновници отъ тѣзи господа (Сочи земледѣлцитѣ) . . .

Нѣкой отъ сговориститѣ: Повече.

К. Николовъ (д. сг): Нови служби.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Да нови служби — и се получава цифрата 91.028 челоуѣка. Отъ 1914 до 1924 г. има ли нѣкаква съществена разлика въ устройството на българската държава, за да поспе, за да погълне тя около 30—40 хиляди души нови държавни служители? Ами ако прибавимъ къмъ тѣхъ и общинскитѣ служители, които сѫ 30.000 души — 120.000 души живѣятъ на държавна и общинска смѣтка. Ами очевидно е, че българската интеллигенция се бюрокративала, че тя се отправя само къмъ държавнитѣ служби. Отъ това вие ще си обясните онаи социални борби, които се водятъ въ нашата страна.

Българският чиновник бедствува, защото 90.000 чело-
вѣка не сѣ нужни на държавната машинария; най-малко
1/2 отъ тѣхъ сѣ излишни. Това азъ мога смѣло да го
твърдя, и сигурно ние ще имаме случая да се занимаемъ
съ този голѣмъ социаленъ въпросъ.

Не единъ пътъ азъ съмъ казвалъ: социалниятъ въпросъ
на България — това е чиновническиятъ въпросъ, резул-
татъ, разбира се, на нашата училищна политика, на нашата
училищна система, на данѣка, който плащаме на просвѣ-
тата. Азъ съмъ казвалъ: никой не е противъ просвѣтата,
не мога да бъда и азъ, единъ професоръ отъ българския
Университетъ, противъ просвѣщеніето на масата, на на-
рода, но да се дава просвѣта здрава, просвѣта за нуждитѣ
на живота, просвѣта, която може да бѣде оползотворена въ
самия животъ, а не такава, която да кара интеллигент-
ниятъ човѣкъ да отива да се огъва днесъ на тази
партия, утре на онази, за да получи държавна служба, да
се храни отъ държавата, да подобне престижа на службата
и да унижи себе си, като интеллигентенъ човѣкъ. Но за
това нѣщо тѣзи нещастници не сѣ криви; криви сме ние,
крива е нашата политика, криво е онова, което бѣше до
9 юний, което насочваше и насочва всичко къмъ държавата.

Тукъ, вѣрвамъ, ще се разбере и смисълътъ на оная ре-
форма, която стана миналата година съ нашето просвѣ-
щеніе — да се нагоди българското сръдно училище къмъ
нуждитѣ на живота и, наредъ съ гимназията, съ реалната
и класическа гимназия, да се даде паралелно мѣсто, на-
споредъ силитѣ и средствата на държавата, и на професио-
налното образование и да се насочи младежта и къмъ
стопанския трудъ. Вие виждате, че ние не сме противъ
просвѣщеніето; ние сме служители на просвѣщеніето, на
просвѣтата, но на здравата просвѣта, на оная, която не
фабрикува малограмотни и недоучени интеллигентни хора,
хора готови да служатъ само на държавата и да се огъватъ
предъ партиятѣ, но хора, които съ собственъ трудъ и съ
своя инициатива да се прехранатъ и да служатъ на об-
ществото. Това е смисълътъ на нашата просвѣтна политика.

Г. г. народни представители! Тѣзи данни, които азъ
ви изложихъ, това освѣтление, което ви дадохъ, вѣрвамъ
да ви даватъ едно представление за икономическия
животъ на нашата страна. Вие виждате, че и ние, както и
повечето европейски държави, преживѣваме единъ процесъ
на трансформация. И ние искаме да се нагодимъ, и всич-
кигѣ наши усилия трѣбва да бѣдатъ насочени къмъ
нагаждане. Ние ще се пригодимъ, ние ще се нагодимъ,
защото българскиятъ народъ е жизнеспособенъ и има
право да съществува.

Но ние трѣбва да направимъ и известни реформи —
вчера стана дума за това. Правителството не е чуждо на
известни реформени мѣроприятия, но ние не излѣзохме
съ тѣхъ да се рекламираме и да казваме какво смѣтаме
да правимъ. Ние си мислѣхме, че опѣзи, на които е дългъ
да следятъ дѣлата на правителството и неговата поли-
тика, ще видятъ какво ние правимъ. Нашиятъ усилия сѣ
насочени да санираме Бургаския край, да прокараме една
иригационна система въ южна България, за да можемъ
да увеличимъ производството въ нѣкои провинции на
нашата страна, да направимъ известни съкращения, както
ви казахъ, въ чиновничеството. Чиновничеството постоянно
плаче и ридае за заплати, но държавата не може да даде
вече повече. Г-да! Азъ заявявамъ и тукъ: увеличение на
заплати нѣма да има; ще има съкращение на служба и
онова, което се получи отъ това съкращение, ще го дадемъ
като увеличение на заплатитѣ. Безъ това съкращение не
можемъ да увеличимъ повече заплатитѣ — нѣма сред-
ства. И тукъ отговарямъ на г. Малиновъ, който иска
съкращение: да, ще има съкращение, трѣбва да го на-
правимъ и ще го направимъ. Нашиятъ бюджетъ не е иррациона-
ленъ, той е рационаленъ, той отговаря на същияското поло-
жение на страната, на податнитѣ финансови сили на държа-
вата. Той не свършва съ дефицити, но той нѣма да свърши и
съ излишци. Съкращения ще направимъ. При най-лошия
случай, ние ще искаме да запазимъ сегашното състояние на
бюджета, бюджета на 1924/1925 г., повече не. Преди да
прибегнемъ къмъ съкращение на службитѣ, ще мислимъ
всички — и ние, и вие. Нека този въпросъ го решимъ общо,
безъ партизанство, само за благо на отечеството, защото
ще се касае може-би да се изхвърлятъ на улицата хиляди
и хиляди български граждани. Тѣ трѣбва да бѣдатъ жер-
тва и ще бѣдатъ жертва, ако това го изискватъ интере-
ситѣ на отечеството. Както на бойното поле се понасятъ
жертви, за да се спечели победа, така и на мирното обще-
ствено поле се понасятъ жертви, за да се спаси нацията,
и тежко и горко на този, който ще попадне въ категорията

на жертвитѣ. Сѣдба, какво ще прави, ще се подчини на
нея. Може да искате отъ насъ да способствуваме, въ
трансформацията на народното стопанство тѣзи сили да
бѣдатъ оползотворени — и тамъ сѣ насочени нашиятъ
усилия. Ще успѣемъ ли — не знамъ. Защото ние не
можемъ да форсираме икономическитѣ процеси съ изку-
ствени мѣрки, тѣ си иматъ свои собствени закони, въ
които колкото и да се мѣси човѣшката воля, не е въ
състояние да ги измѣни коренно, нито нѣтъ да изнасятъ
тѣхното движение — това нека се разбере добре.

Кѣде отиватъ нашиятъ средства, нашиятъ бюджетъ?
Единъ милиардъ и около 200 милиона лева отиватъ за
посрѣщане на държавнитѣ ни дългове, които не ние
натрупахме, но които имаме нещастіето да плащаме. Отъ
тѣвницата все ни обвиняватъ: вие имате една готовностъ
да плащате, да плащате и да плащате. Ние плащаме,
защото не можемъ да не плащаме. Ако можехме да не
плащаме, нѣмаше да бѣдемъ толкова глупави и така да
си играемъ съ интереситѣ на страната, но не можемъ
иначе. Ние плащаме репарационенъ дългъ. Щѣхме да
плащаме по-малко, ако не бѣха глупоститѣ на Стам-
болския Презъ 1922 г., когато се решаваше този въпросъ,
Стамболския отиде въ Генуя да се поклони на Раковски
и прати на поклонение въ Москва нѣкой си г. Николовъ.
Разбира се, че нѣма да направятъ отстъпка, а ще кажатъ:
„А, вие отивате къмъ Москва, ние си вземаме мѣрките“.
Ние можехме да имаме облекчение въ армията и да на-
правимъ една икономия въ бюджета, ако не бѣше отишълъ
Прозковъ да продава биволи въ Ангора. Той отиде да
продава биволи въ Ангора, а въ същностъ да се срѣща
съ емисаритѣ на съветското правителство, за да нека
гаранции, ако болшевикитѣ прегазятъ Дунава. И тогава
на западъ си казаха: „Тѣй ли, нѣма армия за васъ“. Вие
чухте какъ тѣзи господа (Сочи земледѣлцитѣ) вчера тукъ
ни разправяха какво положение оставили тѣ, какъ били
оставили единъ стабилизирани левъ, какъ били отказали
да плащатъ, или платили много малко, какъ нѣмало да
платятъ окупационни разноси. Ние заварихме този
въпросъ за окупационнитѣ разноси предрешенъ отъ
тѣхъ и трѣбваше да се боримъ за намаляване на сумата.
Отъ тѣхъ се искаха сто и нѣколко милиона златни, ние
се борихме и молихме и най-сетне успѣхме да намалимъ
сумата на 25 милиона. Много сѣ, тежко е за насъ, но
щѣхме да платимъ повече. Ако отидѣхме на арбитражъ,
щѣхме да платимъ толгозъ, колкото щѣше да поиска
победителътъ, щомъ арбитражниятъ съдъ реши по начало,
че ние дължимъ. Това вече ще кажатъ юриститѣ.

„Вие имате“, казватъ, „едно тежко икономическо поло-
жение, съ което не можете да се справите; не можете да
дадете евтинъ хлѣбъ, нито евтино топлоиво, нито евтини
картофи, нищо; ценитѣ растатъ безспирно и вие сте само
нѣми зрители. Вашиятъ комисариятъ дойде и цената на
хлѣба нарасте на 7—8 л.“ А че той можеше да бѣде сега
и 15 л., то не се смѣта. Смѣта се, че когато били дръжа-
нитѣ, хлѣбътъ билъ 3 л., а сега билъ 8 л. Азъ имъ каз-
вамъ, че когато бѣше Радославовъ, хлѣбътъ бѣше 1 л.,
следователно бѣше по-добре въ Радославово време, ако
така се мѣри, ако така се разсъждава.

„Положението“, казватъ, „е лошо, народътъ глѣдува,
правдини нѣма, свободитѣ сѣ потъпкани, нѣма свобода на
словото, нѣма свобода на събранията, нѣма свобода на
печата, следователно, да не ви е чудно, че има банди:
тѣзи банди сѣ революционни чети, които се борятъ за
свободата на българския народъ“ — разбира се на онзи на-
родъ, който се реди подъ тѣхното знаме. Г-да! Тѣзи банди сѣ
обикновени разбойнически банди. Който иска сведения за
тѣхъ, азъ мога да му ги дамъ, тѣ сѣ почерпени отъ сѣди-
лицата. Това сѣ крѣпко осѣдени, избѣгали отъ затвора
и отишли въ горитѣ. Между тѣхъ има, разбира се, и еми-
гранти амнистирани, които сѣ отишли, наредили сѣ се
тамъ по заповѣдь отъ Москва, която харчи немѣтнини
суми, за да поддържа безредіето въ България и да раз-
лага държавата. Искате ли доказателства, азъ ще ви ги
дамъ. Ще видите моралния обликъ на г. Страшимировъ,
на г. Дилановъ и на г. Петрини — не ги глѣдамъ тамъ
ли сѣ. Азъ имамъ единъ документъ отъ кореспонден-
цията на третия интернационалъ до балканската секция
въ Виена, който е заловенъ и фотографирани. Съ този
документъ се препращатъ на тази секция около 8.950.000 л.
— за какво мислите? — за пропаганда и агитация въ
България. Азъ ще прочета този документъ. Г. Страшимир-
овъ може да каже: буржоазенъ документъ, буржоазна
фотография. Да, буржоазна фотография, която е фотогра-
фирала пролетарски мизерии и мерзости. Слушайте сега,
г-да. (Чете) „Съвсемъ секретно. Политическо предтави-

телство. 13 октомврий 1924 г. 851/372. Виена. 3721/С — не го знам това С какво е. До политическия представител в Рим, другаря Юренев. Съгласно заповедта на Централния изпълнителен комитет на Коминтерна III при настоящето изпращат се остатъците от сумите на балканската секция към 1 октомврий 1924 г.: 154.000 француски франка, 29.000 швейцарски франка, 3.190 английски лири, 2.564.873 л., 837 червоци, 11.522 долара.

„Към 1 октомврий 1924 г. са останали неудовлетворени: другарят Васил Кочаров с 58.000 л. и по сметка — 2.154 долара; другарят Калешов с 18.000 л.; другарят Н. Каминев с 32.000 л.; другарят Тодор Панина с 50.000 динара и по сметка — 1.537 долара; другарят Петър Чаулев с 37.000 француски франка; другарят Владимир Апостолски с 24.000 л.; другарят Васил Михайлов с 12.317 л. и другарят Симеон Пандурски с 167.000 динара и по сметка — 29.843 француски франка. Политически представител — почеркът е неясен; комисарь при политическия представител Мандиков, секретарь Завялов“.

Г. Дилиновъ запитваше: „Обяснете какво става в повитъ земи, в Горноджумайско. Народът се интересува какво е това самоизтребление на македонските революционери“, а г. Тодор Страшимировъ задаваше същия въпрос и горко ридаше за съдбата на самоизтребителите се революционери. „Ние“, казва, „се борим за свободата на Македония, ние мислим за тях“. Вие се борите да погребете България, не се борите за свободата на Македония, защото слагате на чужди интереси и вземате чужди пари. (Ръкоплъскания от сговорителите) Г. Дилиновъ и г. Страшимировъ по този въпрос можеха да се отнесат и до д-р Максимовъ, който под псевдонимъ Екимовъ е бил главен за фелдшеръ в едно село — Петрово, в Петричко. Питамъ какво е правилъ този лекар там, който е бил главен за фелдшеръ? Нека той имъ обясни за венчко, което стана.

Ясно ли ви е, г-да, отъ къде черниятъ средства тия тук, които няматъ смисълостта да кажатъ, че не е един фронтъ дружбани и комунисти, които на нашия хилядократни запитвания: кажете, съ комунизителите един фронтъ ли сте или не, отговарятъ: „Дайте ни свобода, ще ви кажемъ“; които на въпроса: какво общо иматъ съ Коста Тодоровъ и Александър Оббовъ — нищо не отговарятъ. Не отговарятъ, защото тѣ получаватъ по сметка червоци отъ третия интернационал. (Сметка ерѣдъ сговорителите)

Бандитѣ не сж резултатъ на нашето икономическо положение, нито на политическото положение. Тѣ се инспириратъ и отъ тукъ, тѣ се инспириратъ и отъ Виена отъ балканската секция на коминтерна, тѣ се инспириратъ и отъ Москва. Ще дойде денъ — и денятъ не е далечъ — когато ние ще се справимъ и съ тѣхъ. И нека не казватъ: Вие усмирявате, а не омиротворявате. Ние ще усмиряваме и омиротворяваме така, както изискватъ интереситѣ на страната и нѣма да дадемъ на тѣзи господа да обиратъ — кого мислите? — свещеници, учители, стражари, чиновници, пощи, народни банки, народни спестявания и т. н.

Г. г. народни представители! Азъ имахъ случая да ви нарисувамъ вътрешното положение такова, каквото е. Стопанското положение — скъпо. Не можемъ да отречемъ, че ние страдаме отъ скъпотията, но нѣма защо да преувеличаваме нѣщата. Трѣбва да ги посочимъ такива, каквито сж тѣ и съ общи усилия — и тукъ азъ отиравамъ единъ апелъ къмъ венчки, които сж за реда и благоденствието на отечеството — и съ общи усилия да помогнемъ на страната, да способствуваме да се приспособи националното стопанство и българскиятъ народъ къмъ нуждитѣ и духа на новото време.

Външното положение на България. Каза ни се, че ние и тукъ не можемъ да се похвалимъ съ успехъ, че симпатии нѣмаме, не можемъ да ги заслужимъ, защото Демократическиятъ сговоръ е една консервативна, реакционна сила. Нали народияцитѣ сж грѣбнактѣ на Демократическия сговоръ, какво искате отъ него? Той е реакционенъ — свършено е. Какъ да се боря, каква аргументация да употребя, за да докажа, че консерватизмътъ най-сетне не е порокъ, че и той е едно качество, едно убеждение, че и въ него има прогресъ. Грѣбнактѣ на Демократическия сговоръ не сж нито народияци, нито демократи, нито радикали, а сж всички ония добри българи, които разбраха нуждитѣ и интереситѣ на тази страна, и които се сплотиха въ името на една програма. Тая програма е напредничава, и тя е нашата основа, тя е нашиятъ грѣбнакъ. По нея съдете за насъ, контролирайте доколко я следваме или се отклоняваме отъ нея. Азъ ще приема за себе си, че

народияцитѣ сж нашата основа, или демократитѣ, или радикалитѣ. Нека сж. Това сж партии, отъ които ние не се срашимъ. Ние смѣтаме, че тѣ сж достойни за насъ и ние сме достойни за тѣхъ, достойни приемници на тия партии.

„По външното положение нѣмате успехъ“. Конвенцията за разоръжението какво значение има, пита г. Страшимировъ, комунистическиятъ дипломатъ? Никакво значение. Подписали сте, казва, първи, ама вие сте първи по азбуката — Англия е първа, България е втора. А азъ на този аргументъ нищо не мога да отговоря, защото господствува не разбира смисъла на тая конвенция — че тая конвенция манифестира чувството и убеждението на България да сжжи за мира и да бѣде между първитѣ, които държатъ за мира. Ние сме изстрадали отъ войната, ние почерпихме доста голѣма поука, за да не подръзне никой отъ насъ да поиска война. Вие ни обвинявате, че сме войнствени. Не, ние не сме войнствени. Готови сме, разбира се, да защитимъ границитѣ на отечеството си, да се боримъ и да мремъ за него, но война ние не щемъ. Война искатъ господата (Сочи комунизитѣ и земледѣлицитѣ), които трѣбва да помогнатъ на загиващия комунизъмъ въ Москва. Тѣ сж войнствени — дружбашитѣ и комунизитѣ, единиятъ фронтъ; тѣмъ може да се отпрати обвинението, че сж войнствени, а не намъ. Ние подписахме тази конвенция, за да манифестираме нашето убеждение, нашето здраво чувство, че ние сме привърженици на идеята за мира.

Конвенцията за малцинствата. „Че какво има въ нея“ — каза ни се отъ тамъ. (Сочи комунизитѣ) „Гърцитѣ ви взихтриха, тѣ излъзоха по-майсторѣ“. Г-да! Ние подписахме една конвенция: тукъ надхитрюване нѣма — има едно добросъвестно разбиране между две правителства и два народа, които искатъ да служатъ на своитѣ интереси, да се зачитатъ и да служатъ на мира, на спокойствието на Балканитѣ. За това ние сключихме тази конвенция съ гърцитѣ. Тя налага намъ задължения — ние ще ги изпълнимъ; ние ще дадемъ черкви, ще дадемъ и училища на нашиятъ съграждани отъ гръцки произходъ въ България, но ще искаме и на нашиятъ сънародници въ Гърция сжко да се дадатъ. Лоялно и почтено ние ще изпълняваме тази конвенция — това азъ го декларирамъ предъ васъ и съмъ готовъ отъ името на правителството да го декларирамъ навѣжда, толкозъ повече, че за нейното изпълнение е поело гаранция самото Общество на народитѣ съ органа, който е натоваренъ да изпълнява, да прилага тази конвенция. Но казва се: „имахте конвенция и за доброволно изселване; вие ни разправяхте, че сте въ отлични отношения съ вашитѣ съседи, а виждаме, че изъ денъ на денъ бѣжанцитѣ се увеличаватъ“. Нека си послужи съ думитѣ на поета:

„Азъ често виждамъ изъ града,
„По всѣки нѣтъ и кръстопѣтъ
„На Македония чадата;
„Отъ старци чакъ до младенци,
„Все нови гости — бѣжанци“.

Нещастно българско племе, български народе! Твоята орисия каква е била? Да бѣдежъ обреченъ на скитничество и то тогава, когато тебъ съдбата се бѣше усмихнала и бѣ решила да заживѣешъ обединенъ подъ единъ скиптеръ, подъ една държавна. Уви! Нашиятъ идеалъ пропаднахъ и българскиятъ народъ биде обреченъ наново да се прене по разни краища и да дири своята съдба. Ние сме длъжни да помогнемъ на тѣзи нещастници. Всички ще имъ помогнемъ. Но никога, никога нѣма да спекулираме съ тѣхнитѣ страдания. Никой не бива да спекулира съ тѣхъ, защото тѣ сж свещени, тѣ сж страдания за българския родъ, за българския народъ. Конвенцията ще даде резултати. Ние ще я приложимъ добросъвестно и ще се надѣваме, че нашиятъ сънародници ще останатъ въ свѣтитѣ огнища като щастливи и добри граждани на държавата, къмъ която принадлежатъ. Ние ще изпълнимъ нашия дългъ, разчитайки и надѣвайки се, че и гърцитѣ ще живѣятъ като добри граждани въ България, зачитани и уважавани отъ насъ и разчитайки на нашиятъ закони. Това, което ние ще дадемъ тукъ на гърцитѣ, ние ще го искаме да се даде на българитѣ въ Гърция.

Какви сж отношенията ни съ другитѣ съседи? — Зададе ни се и този въпросъ. И Турция, и Сърбия, и Ромъния, живѣятъ въ извънредно тежки условия, живѣятъ тежко животъ, както живѣемъ и ние. Всѣка си има своитѣ рани и всѣка лѣкува ранитѣ си споредъ средствата и силитѣ, които има. Ние съ всички наши съседи — декларираемъ съмъ го не единъ пътъ, а много пъти — желаемъ да живѣемъ въ добри отношения, като добри съседи, за да бѣдемъ единъ денъ и добри балканици, добри братя, да

принадлежимъ на едно балканско семейство, което съвместно усилия да отстава интереситъ на народитъ, които населяватъ Балканския полуостровъ. Тази е една отъ задачите на нашата политика. Тя е далечна, разбира се, но ние работимъ за нея неуклонно, ние вървимъ къмъ нея. Ние искаме България да бъде зачитана така, както ние зачитаме всички наши съседи. Тъ ни зачитатъ. Не слушайте какво пишатъ по въкога вестниците. Тъ не въкога изразяватъ мненията на отговорнитъ фактори. Не само официалнитъ отношения, но и отношенията между нашитъ граждани и гражданитъ на съседитъ ни сж добри. Тъ могатъ да бъдатъ по-добри и ще бъдатъ по-добри, но тамъ се искатъ пакъ задружитъ усилия на всички и да не се допускатъ предателства като тия, които станаха презъ октомври тази година на нашата граница, защото тъ сж отъ естество да отекатъ нашитъ отношения. (Гъмъ комуниститъ и земледѣлцитъ) Вземете си белаяка и кажете на вашитъ приятели тамъ да седатъ мирно, защото на Сърбия нѣма да помогнатъ, а и на България нѣма да попречатъ, защото ние имаме достатъчно сили, но тѣ компрометиратъ българското име, тѣ компрометиратъ името българинъ съ това, което вършатъ.

Г. г. народни представители! Нашата външна политика е скромна. Голѣми, сложни задачи за разрешение ние не си поставяме, затова, защото свѣтътъ живѣе тежки дни. Има много сложни и тежки проблеми, които свѣтътъ трѣбва да разреши докато се дойде до проблемитъ и въпроситъ, които интересуватъ насъ. Въпросъ на тактъ и търпение е да чакаме времето, което иде и времето, което работи за насъ, но зависи и отъ насъ, които работимъ за това време. То ще дойде, но ние всички съ задружитъ усилия трѣбва да работимъ. То иде, неминуемо иде това време. Голѣми успѣхи нѣмаме. Приемамъ, че нѣмаме голѣми успѣхи. Та ние сме отъ 16 месеца на власт. Ние получихме едно странно, тежко наследство: България изложена, и компрометирала по всички направления, по всички линии, българското име незачитано, българскиятъ държавникъ станалъ за присмѣхъ, за посмѣшище. Всичко това ние трѣбване да го поправимъ, да подигнемъ, претинка на държавата, претинка на българския държавникъ. Успѣхи малки — все пакъ успѣхи. И днесъ мога да ви съобща единъ малък успѣхъ — не е голѣмъ, малък е — но ние се задоволяваме съ малкото, да бъдемъ доволни единъ денъ и отъ голѣмото. Свои получихме официално известие, че свѣтътъ на посланицитъ въ Парижъ е решилъ намаляването до минимумъ на Репарационната комисиия у насъ. (Ржкоплѣскания отъ сговориститъ) Това е първиятъ шагъ. Търпение, тактъ, скромност, и ще се отиде и по-нататкъ. Не чрезъ предизвикателство, не чрезъ дразнение, не чрезъ преувеличаване на фактитъ ние ще диримъ милостъ. Ние милостъ не диримъ, ние диримъ право, ние отставаме право. И тамъ е нашата сила и нашата гордостъ, защото правото е на наша страна. (Ржкоплѣскания отъ сговориститъ)

Г. г. народни представители! Азъ ще заключа. Изморихъ ви, може-би, но азъ искахъ да ви дамъ една пълна картина за положението, да отговора на въпроситъ, които ми се зададохъ и да ви убеди, че правителството не е безъ компасъ, че то не е безъ политика, но то не умѣ да прави реклама на своята политика. Но ние трѣбва да я видите и да я оцените, да дадете вашата достойна преценка. Вие ще я оцените, вие ще ѝ дадете преценка безразлично днесъ или утре, когато ние си отидемъ. Вие ще дадете тази преценка и тя ще бъде въ наша полза, защото все дадохме нѣщо на България дадохме го съ немовѣрни усилия, дадохме го съ честъ и съ трудъ.

Вътрешното положение върви къмъ успокояване. То ще се омнротвори, България ще бъде омнротворена, ние ще я омнротворимъ. Ние ще я омнротворимъ всички, съ задружитъ усилия, отъ г. Пастухова до г. Малинова. Азъ бихъ искалъ да туря и г. Костуркова, ако той не отиде вчера съ Косовски.

Скъпотията е едно бедствие голѣмо, странно. Нашата политика е да способуваме за правилно и нормално развитие на икономическия животъ и за приспособяването на българското национално стопанство къмъ новитъ вѣяния на времето, къмъ преустройството на нова капиталистическа Европа. Азъ употребявамъ израза „Нова капиталистическа Европа“ — нека се обясня, защо не казвамъ социалистическа или нова демократическа Европа. Капиталистическа Европа не изключва демократическа Европа — тѣ сж едно и също. Азъ казвамъ нова капиталистическа Европа, затова, защото капиталътъ ще бъде пакъ стимултъ, факторътъ на стопанския животъ. Ние ще сло-

римъ съ васъ (Сочи социалдемократитъ) само какъ трѣбва да бъде оползотворенъ за общото благо. Тамъ ще споримъ, ще се разберемъ или ще се раздѣлимъ; ако се разберемъ, ще вървимъ заедно, ако се раздѣлимъ, ще се боримъ, но ще се боримъ почтено, като почтени противници, знаейки че и вие и ние служимъ на отечественитъ интереси, а не само на капитала. Вървайте го това, както и азъ вървамъ на васъ, че вие ще искате да служите на отечественитъ интереси. Не защитавамъ капитала, но искамъ да го оползотвора за благоденствието, за благополучието на българския народъ. Това нека се разбере, това е мотивътъ, който лежи въ нашата икономическа политика, това е leit-motiv-а, който ръководи и европейската икономическа политика. Затова азъ казвамъ „Нова капиталистическа Европа“, която утре иде и която ще дойде.

Външната политика. Казахъ, че и тя е ясна: скромни задачи, задачи въ границитъ на договоритъ, да заслужимъ уважението на чужденцитъ, на великитъ сили, да спечелимъ довѣрието на нашитъ съседи, което довѣрие ние го печелимъ и ще го спечелимъ окснчателно, защото сме миролюбиви, защото сме добросъвестни, защото държимъ и за нашето собствено спокойствие, и за спокойствието на Балканитъ.

Г. г. народни представители! Онзи денъ моятъ приятель отъ младина г. Иванъ Харизановъ свърши своята речъ съ единъ апелъ, който азъ нѣмахъ случая да чуя, но който прочетохъ въ стенограмитъ. „Почерпете поука отъ миналитъ грѣшки“, казва той. Да, ще почерпимъ, почерпваме и казвамъ ви добросъвестно: когато ние правимъ грѣшки, съчете ги и вие добросъвестно, критикувайте нашитъ грѣшки, ние сме готови да приемемъ всѣка добра, всѣка приятелска, добросъвестна критика. Ние ще се вслушаме и вие не можете да се оплачете, че не сме се вслушали въ вашата критика. Ние не сме закривали партизани, ние не сме партия, която защитава тѣснитъ, егонистичнитъ интереси на една класа или на едно съсловие. Казвалъ съмъ го и повтарямъ: ние защитаваме интереситъ на цялукуния, на недѣлния български народъ. „Съзнайте отговорността, която поемате“, казва г. Харизановъ. „Вие поемате една отговорностъ въ единъ много тежкъ моментъ, въ единъ много тежкъ дни за България“. Съзнаваме я. И не е ли това, което угнетява нашитъ души — голѣмата отговорностъ, която поемаме? Не е ли това чувство на отговорностъ, което постоянно ни контролира и постоянно бди въ нашето съзнание, да да не стѣрпимъ? Ние чувствуваме голѣмата отговорностъ, но чувствувайте и вие тази отговорностъ, защото нѣма да бъдете оправдани предъ историята, ако мислите, че можете да стоварите само върху насъ отговорността. Отговорността е обща за всички, които сж по тия банки тукъ, които сж изпратени отъ българския народъ. „Въодушевявайте се, казва г. Харизановъ, отъ она идеализъмъ, който вие имате преди 20 години, когато заедно седѣхме на студенческата скамейка“. Моятъ идеализъмъ е същиятъ. Азъ имамъ тоя недостатъкъ да бъда идеалистъ, а по въкога и мечтателъ, но все пакъ искамъ моятъ идеализъмъ да не бъде романтиченъ, да не се увеличамъ отъ романтизмъ, а да дамъ известнъ смисълъ, да дамъ известно рационализиране на моя идеализъмъ, и да вложа въ него голѣмитъ идеи, които нѣкога ни въодушевяваха, които и днесъ и утре ще ни въодушевяватъ, г. Харизановъ.

Кои сж тѣ? Да издигнемъ българската демокрация. Българскиятъ народъ, това е българската демокрация. Да дадемъ политическо възпитание на народа, да му дадемъ модерно съвременно възпитание, чуждо на партизанското късогледство: да служимъ почтено всички на отечеството. Елате, г. Харизановъ, и вашитъ приятели, елате, г-да, отъ тамъ (Сочи дѣвницата), които милѣте за отечеството, елате всички да служимъ на това отечество достойно и почтено! И вървайте, че вие не служите на Демократическия сговоръ, защото той самъ не служи на себе си — той служи на отечеството. Елате всички да служимъ на отечеството и да създадемъ онова, което е казва общественъ сговоръ. Голѣмниятъ лозунгъ, който е написанъ на знамето на Демократическия сговоръ, е: общественъ сговоръ, сговоръ между всички, не само между тѣзи, които сж на тия банки (Сочи дѣвницата), или които се числятъ въ партията, която подкрѣпя правителството, а сговоръ между всички любители отечеството, служачи на отечеството, които не се увеличатъ по разрушителни идеи, които не служатъ на чужди интереси, които не се кланятъ на кумири болшевишки или дружбашки, но на единъ кумиръ — България! (Ржкоплѣскания отъ сговориститъ)

Г. г. народни представители! Азъ свършвамъ. Смирено и покорно ние тукъ и вие тамъ ще носимъ обществения кръстъ. Той е тежъкъ, но и ние тукъ и вие тамъ ще намѣримъ сили — убеденъ съмъ въ това — да се изкачимъ на Голгота. И по нашитѣ и по вашитѣ чела нѣма рози, не ги красятъ рози; тѣ сж увичени съ тръни. Насъ ни хулятъ, насъ ни ругаятъ, намъ се приемиватъ, намъ понѣкога и завидватъ, но ние безроотно, безъ гордостъ ще носимъ своя общественъ кръстъ — ще го носите и вие. Потъ и кръвъ ще тече и ще капе отъ нашитѣ чела, но тази потъ и кръвъ ще оросяватъ и ще оплодотворяватъ българската обществена нива. И азъ мога да кажа: щастливи ония, които ще доживѣятъ да пожънатъ плодоветѣ, които ние днесъ, сѣмъ! Ние и вие ще изпълнимъ достойно нашия общественъ дългъ. (Бурни и продължителни ржкоплѣскания отъ говорещитѣ и гласове: „Браво!“)

Председателъ: Г. г. народни представители! Ще припомнимъ къмъ гласуване. Ще поставя на гласуване отговора на тронното слово, както се докладва отъ г. докладчика на комисията. Ония отъ васъ, които приематъ по принципъ отговора на тронното слово, тѣй като се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Г. министъръ-председателъ предлага снещностъ.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Предлагамъ по снещностъ да се гласува и на второ четене.

Председателъ: Г. министъръ-председателъ предлага да се гласува отговорътъ на тронното слово по снещностъ на второ четене.

Ония отъ васъ, които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Моля г. докладчика да прочете отговора на тронното слово на второ четене, пасажъ по пасажъ.

Докладчикъ Н. Милевъ (д. ср): (Чете)

„Ваше Величество,

Приветствията, които отправихте къмъ народното представителство, събрано за да продължи своята работа въ полза на отечеството, намѣриха у него широкъ отзвукъ“.

Въ първия пасажъ следъ думитѣ „къмъ народното представителство, събрано“, се прибавятъ думитѣ: „на втора редовна сесия на XXI-то обикновено Народно събрание“.

Председателъ: Ще гласуваме. Ония отъ васъ, които приематъ първия пасажъ, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Н. Милевъ (д. ср): (Чете)

„Ваше Величество,

Народното представителство, ценейки усилията на правителството за запазване вътрешния редъ и спокойствието въ страната, констатира, че тия усилия даватъ благоприятни резултати. Заедно съ Васъ, народното представителство е честито, че може да отдаде на народа похвала и благодарностъ за неговата трезвеностъ и съкровено желание да запази България отъ всѣко изпитание. Въпрѣки труднитѣ условия за животъ и въпрѣки опититѣ на нѣкои срѣди да го тласнатъ въ лѣтища противни на неговитѣ интереси и опасни за демократичното му развитие, той запази своето спокойствие. Това чувство на самообладание е една гаранция за мирния напредѣкъ на България, която, следъ изпитанията отъ войнитѣ, трѣбва да възстанови своя нормаленъ животъ и да издигне своето благосъстояние. Задачата е толкова благородна и същевременно толкова трудна, што народното представителство се надѣе, че за разрешението и, при взаимна търпимостъ, ще си сътрудничатъ всички ония, които обичатъ истински народа си и сж готови да му служатъ“.

Председателъ: Които приематъ втория пасажъ отъ отговора на тронното слово, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Н. Милевъ (д. ср): (Чете)

„Ваше Величество,

Народното представителство се радва, че външното положение на страната е добро и че отношенията ни съ нашитѣ съседи сж приятелски. Единнодушно въ следването на една политика на миръ и споразумение, то е подкрѣпвало и ще подкрѣпва всички усилия на правителството, насочени къмъ затвърдяването на международното положение на България и къмъ приятелство съ съседитѣ ни.

Качествата на нашия народъ и положението, което България заема на Балканския полуостровъ правятъ отъ нашата страна единъ факторъ на миръ и прогресъ, чиято значение, увѣрени сме, ще се оценява все повече и повече. Въ подкрѣпата, която правителството намира у Великитѣ сили за своята политика на миръ и споразумение и която българскиятъ народъ, несправедливо измѣченъ, високо цени, ние виждаме едно признание на нашата лоялностъ. Народното представителство се надѣе, че тая лоялностъ въ изпълнение на тежкитѣ ни задължения ще бѣде все по-голямъ опора на нашитѣ права, успоредно съ установяването на траенъ и справедливъ миръ“.

Председателъ: Които приематъ третия пасажъ отъ отговора на тронното слово, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Н. Милевъ (д. ср): (Чете)

„Ваше Величество,

За установяването и закрѣпването на този миръ, българскиятъ народъ е винаги готовъ да допринесе съ своята добра воля и съ своитѣ скромни сили. Следейки съ внимание и симпатия развитието на Обществото на народитѣ, ние се радваме, че поднесътъ на България е единъ отъ първитѣ, сложенъ подъ приетия отъ петото събрание на Обществото на народитѣ протоколъ за мирното разрешение на международнитѣ спорове. Народното представителство пожелава той да бѣде винаги между първитѣ въ всички актове, които иматъ за целъ, при взаимно зачитане на права и интереси, да дадатъ на свѣта повече миръ и повече благоденствие.

България доказа въ Женева и съ друго едно дѣло, че тя е винаги готова за мирното разрешение на спороветѣ, когато за това ѝ се представи случай. Тя подписа, заедно съ нашата съсѣдка Гърция два протокола съ Обществото на народитѣ за уреждането на въпроса за малцинствата въ дветѣ страни. Народното представителство се надѣва, че съ приложенното на тази спогодба ще се премахне и причината за масовото изселване на българи отъ Гърция, тѣй като безспирно растиящия брой на бѣжанцитѣ е една сериозна грижа за българското общество и едно тежко бремене за българската държава. Народното представителство изказа сжщо върата си, че Обществото на народитѣ ще засили своитѣ грижи къмъ въпроса за малцинствата, като му даде едно справедливо разрешение чрезъ общи спогодби“.

Председателъ: Които приематъ четвъртия пасажъ отъ отговора на тронното слово, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Н. Милевъ (д. ср): (Чете)

„Ваше Величество,

Народното представителство, имайки пълно съзнание за важността на въпроситѣ, които му предстоятъ да разреши въ втората сесия на XXI-то обикновено Народно Събрание, ще разгледа съ най-голямъ внимание и въ духъ на обществена солидарностъ законодателнитѣ мѣроприятия, които правителството ще предложи на неговото обсъждане и одобрение и които ще целятъ стопанския, културенъ и социаленъ напредѣкъ на народа и облекчението на финансовото положение на държавата. То е убедено, че по тоя начинъ ще отговори на нуждитѣ на народа и ще изпълни своя дългъ къмъ страната.

Да живѣе Н. В. Царя!
Да живѣе България!

Председателъ: Които приематъ петия пасажъ отъ отговора на тронното слово, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Г. г. народни представители! Председателството предлага да вдигнемъ заседанието и да имаме заседание въ вторникъ следъ обѣдъ съ сжия дневенъ редъ, като имаме

на първо мѣсто трето четене проекто-отговора на тронното слово.

Ония отъ васъ, които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 19 ч. 30 м.)

Председателъ: **Д-ръ Т. КУЛЕВЪ**

Секретарь: **Т. КОЖУХАРОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

СЪДЪРЖАНИЕ

	Стр.		Стр.
Отпуски , разрешени на народнитѣ представители: Петъръ Пенчевъ, Недѣлчо Топаловъ, Ангелъ Вълчевъ и д-ръ Кънчо Милановъ	153	Тронно слово . Продължение разискванията по проекта за отговора на тронното слово (Речи на министра на външнитѣ работи и на изповѣданията Х. Калфовъ и на министъръ-председателя А. Ц. Цанковъ) и приемане на първо и второ четене	153
Питане отъ народнитѣ представители Хараламби Стояновъ къмъ министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве относително изтезаването на нѣкои граждани въ участъцитѣ (Съобщение) . . .	153	Дневенъ редъ за следующето заседание	165